

KUR'ÂN-I KERÎM HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Kaynağı “Yüce Allah”, getiricisi “Cebrâîl (as)”, tebliğcisi “Hz. Muhammed”, muhatabı “bütün insanlık”, indiriliş gayesi “insanları karanlıklardan aydınlığa çıkartmak” olan Kur’ân-ı Kerîm, Yüce Allah’ın insanoğluna gönderdiği son ilâhî kitaptır, hitaptır, mektuptur. Bu mektubu daha iyi tanımak ve mesajını kavramak için kutsal Kitabımızın bazı isimlerini, sıfatlarını, bunların anlamlarını, Kur’ân’ın tarifini, anlaşılma gerekliliğini, sûrelerinin özelliklerini vs konuları kısaca ele almak istiyoruz.

A) KUR'ÂN-I KERÎM'İN KUR'ÂN'DAKİ İSİMLERİ

Bu başlıkta derin filolojik izahlara girmeden, Yüce Allah’ın ilâhî mesajına verdiği isimlerin bir bölümü üzerinde duracağız.

1. الْقُرْآن : *el-Kur’ân*

İlâhî mesajın en yaygın ve kelime kökenine uygun olan ismi *el-Kur’ân*’dır. “Okumak, çok okunan şey, toplamak, bir araya getirmek” anlamlarına gelen *kur’ân* kelimesinin kökü, genel kanaate göre “okumak” anlamına gelen *k-r-e*’dir. Ayrıca, “anlamları birbirine yakın olmak” anlamında *k-r-n*; “manaları birbirini çağrıştırmak” bakımından *el-karîneh*; “önceki ilâhî kitapların mesajını toplamak” açısından *el-kar’ü* kökünden geldiği de bazı âlimlerimiz tarafından kabul edilmektedir.

Kelimenin “mürtecel”, yani herhangi bir kökü olmadan bu son mesajın özel ismi olduğu da benimsenen görüşlerdendir. Bakış açılarına göre hepsinin doğruluk payı elbette vardır. Ancak büyük çoğunlukla, kelimenin *k-r-e* “okumak” kökünden türetildiği yaklaşımı benimsenmektedir. Bazı müsteşrikler ise bu kelimenin kökenin İbranice veya Süryanice olduğunu iddia etmişlerdir.

Kur’ân kelimesi Kur’ân’da 70 defa¹ kullanılmaktadır. Bunlardan Kıyâmet 75/17-18’deki *kur’ân* kelimeleri “kişinin hakkındaki hükmün mahşerde kendisine okunması” demektir. İsrâ’ 17/78’de geçen *kur’ân* kelimeleri de “(fecd denilen sabah ışıklarının) toplanması” manasına gelmektedir. Ayrıca Vâkı’a 56/77’de zikredilen *kur’ân* sözcüğünün de vahyin korunmuş kitaptaki orijinal hâli için zikredildiği anlaşılmaktadır. Bunun dışındaki kullanımlarda söz konusu kelimenin “Kur’ân” anlamına geldiğini söyleyebiliriz.

Kur’ân, “çok okunan metin” anlamıyla öncelikle Müslümanların, sonrasında da bütün insanların kendisini düşünerek, anlayarak ve hissederek çok okunması gereken kitaptır. Bu haliyle *kıraat*, “anlamını düşünerek, anlayarak yani aklederek okumak” demektir. ‘Alak 96/1’deki ilk emir de böyle bir okumayı ifade eder; yani kâinatı okumak, keşfetmek, düşünmek ve anlamaya çalışmak. Bu yönüyle *kıraat*, “aklın ve zihnin okuması” anlamında entelektüel bir bilgilenme ve bilinçlenme faaliyetidir.

¹ Bakara 2/185; Nisâ’ 4/82; Mâide 5/101; En’âm 6/19; A’râf 7/204; Tevbe 9/111; Yûnus 10/15, 37, 61; Yûsuf 12/2, 3; Ra’d 13/31; Hicr 15/1, 87, 91; Nahl 16/98; İsrâ’ 17/9, 41, 45, 46, 60, 78, 82, 88, 89, 106; Kehf 18/54; Tâhâ 20/2, 113, 114; Furkân 25/30, 32; Neml 27/1, 6, 76, 92; Kasas 28/85; Rûm 30/58; Sebe’ 34/31; Yâsin 36/2, 69; Sâd 38/1; Zümer 39/28, 37; Fussilet 41/3, 26, 44; Şûrâ 42/7; Zuhurf 43/3, 31; Ahkâf 46/29; Muhammed 47/24; Kâf 50/1, 45; Kamer 54/17, 27, 32, 40; Rahmân 55/2; Vâkı’a 56/77; Haşr 59/21; Cinn 72/1; Müzzemmil 73/4, 20; Kıyâmet 75/17, 18; İnsân 76/23; İnşikâk 84/21; Burûc 85/21.

Kur'an'ın okunmasıyla ilgili Kur'an'da üç kavram yer almaktadır. Onlar hakkında geniş bilgiyi "Kur'an-ı Kerim Nasıl Okunmalı?" başlığında vereceğiz.

2. الْكِتَاب : *el-Kitâb*

"Yazmak, yazılan şeyler, yazı tomarı" gibi anlamlara gelen *el-kitâb*, *kütüb*, *mektûb* kelimeleri Kur'an'da 262 kez geçmektedir. *el-Kitâb* kelimesi Kur'an'ın Kur'an'da en çok kullanılan ismidir. Bir kısmında farklı anlamlar söz konusu olsa da, bu kelime büyük çoğunlukla Hz. Peygamber'e vahyedilen ilahi mesajı yani "Kur'an"ı ifade etmektedir.¹

Başında *el* takısı olarak da olmayarak da tekil kalıpta *el-kitâb/kitâb*, çoğul kalıpta *kütüb* kelimelerinin pek çok âyette "Hz. Mûsâ'ya ve İsrailoğullarına verilen ilahi mesaj, Tevrât";² bazı âyetlerde ise genel manada "ilâhî öğreti", "vahiy", "yasa"³ anlamında zikredilmektedir. Ayrıca söz konusu kelimelerin "amel defteri",⁴ "yazı, kitap",⁵ "süre, zaman",⁶ "Levh-i Mahfûz",⁷ "anlaşma"⁸ anlamlarında da kullanıldığı bilinmektedir. Bu arada bir âyette⁹ *mektûb* kalıbında "yazılı şey" manasında zikredilmektedir. Bütün bu kullanımların ortak noktası "ilâhî mesaj" oluşlarıdır.

Bu kelimenin "mektup" anlamı da vardır; delili ise Neml 27/28 ve 29. âyetlerdir (*kitâbi/kitâb*). Buradan hareketle şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Kur'an, Yüce Allah'ın insanlığa gönderdiği son mektubudur. Bu mektup herkese gönderilmiştir. Birilerinin okumasıyla diğerlerinden görev düşmemekte, birilerinin görevini yapması diğerlerinin sorumluluktan kurtulmasını sağlamamaktadır.

Mektuplar, bir mesajın iletilmesi için yazılır. Kur'an da böyledir. Yüce Allah, mesajını anlaşılacak ve yaşanmak için göndermiştir. Bizim de bu mektuba cevabımız davranışlarımızla gerçekleşmelidir. Bu ilâhî mektupta yer alan ilkeler dikkate alınıp prensipler yerine getirilirse, bundan sevap kazanıp mahşerde ödülle buluşulacağı kesin bir iman halini almaktadır. Eğer gerekenler yapılmayıp duyarsız davranılır ve inkârcılıkla ölüm gerçekleşirse sonucun şiddetli bir azaba sürüklenmek olacağı aşîkârdır.

Netice olarak şunu tekrar vurgulamak gerekir: Her durumda Kur'an'ın ilâhî bir mektup olduğu ve okunup yaşanmak için gönderildiği unutulmamalıdır.

¹ "Kur'an" manasında örnekler için bk. Bakara 2/2, 89, 129, 151, 159, 174, 176, 231; Âl-i İmrân 3/3, 7, 48, 164; Nisâ' 4/105, 113, 127, 136, 140; Mâide 5/48; En'âm 6/38, 59, 114, 155, 156, 157; A'râf 7/2, 37, 52, 196; Yûnus 10/1; Hûd 11/1; Yûsuf 12/1; Ra'd 13/1, 43; İbrâhîm 14/1; Hicr 15/1; Nahl 16/64, 89; Kehf 18/1, 27; Meryem 19/16, 41, 51, 54, 56; Şu'arâ' 26/2, Neml 27/1; Kasas 28/2, 86; 'Ankebût 29/45, 47, 51; Lokmân 31/2; Secde 32/2; Fâtır 35/29, 31, 32; Sâd 38/29; Zümer 39/1, 2, 23, 41; Mû'min 40/2; Fussilet 41/3, 41; Şûrâ 42/15, 17; Zuhuruf 43/2; Dühân 44/2; Câsiye 45/2; Ahkâf 46/2, 12; Tûr 52/2; Cum'a 62/2;

² "Hz. Mûsâ'ya verilen mesaj", "İsrailoğullarına/ehl-i kitaba verilen mesaj" örnekleri için bk. Bakara 2/44, 53, 78, 79, 85, 87, 101, 105, 109, 113, 121, 144, 145, 146, 159, 174, 176; Âl-i İmrân 3/7, 19, 20, 23, 65, 69, 70, 71, 72, 75, 78, 98, 99, 100, 110, 113, 186, 187, 199; Nisâ' 4/44, 47, 51, 54, 123, 131, 136, 153, 159, 171; Mâide 5/5, 15, 19, 48, 57, 59, 65, 68, 77; En'âm 6/20, 91, 114, 154; A'râf 7/169, 170; Tevbe 9/29; Yûnus 10/38; Hûd 11/17, 110; Ra'd 13/36; İsrâ' 17/2, 4; Mû'minûn 23/49; Furkân 25/35; Neml 27/40; Kasas 28/43, 52; 'Ankebût 29/46, 47; Secde 32/23; Ahzâb 33/26; Mû'min 40/53; Fussilet 41/45; Şûrâ 42/14, 52; Câsiye 45/16; Ahkâf 46/12; Hadid 57/16, 29; Haşr 59/2, 11; Müddessir 74/31; Beyyine 98/1, 4, 6;

³ "İlâhî öğreti" veya "vahiy", "yasa" anlamında bk. Bakara 2/177, 213; Âl-i İmrân 3/7, 64, 79, 81, 119, 184; Nisâ' 4/24, 103; Mâide 5/44, 110; En'âm 6/7, 89, 92; Enfâl 8/68, 75; Tevbe 9/36; Yûnus 10/61, 94; Hûd 11/6; Ra'd 13/38, 39, 43; İsrâ' 17/58, 93; Meryem 19/12, 30; Tâhâ 20/52; Enbiyâ' 21/10; Hacc 22/8, 70; Neml 27/75; Kasas 28/49; 'Ankebût 29/27, 48; Rûm 30/56; Lokmân 31/20; Ahzâb 33/6; Sebe' 34/3, 44; Fâtır 35/11, 25, 40; Sâffât 37/117, 157; Mû'min 40/70; Zuhuruf 43/4, 21; Ahkâf 46/4, 30; Kâf 50/4; Hadid 57/22, 25, 26; Kalem 68/37; Nebe' 78/29; Beyyine 98/3.

⁴ "Amel defteri" manasındaki kullanım örnekleri için bk. İsrâ' 17/13, 14, 71; Kehf 18/49; Mû'minûn 23/62; Zümer 39/69; Câsiye 45/28, 29; Hâkka 69/19, 25; Mutaffifûn 83/7, 9, 18, 20; İnşikâk 84/7, 10.

⁵ "Yazı, kitap, kitaplar" anlamında bk. Bakara 2/285; Nisâ' 4/136; Enbiyâ' 21/104; Tahrim 66/12

⁶ "Süre" anlamında bk. Bakara 2/235; Âl-i İmrân 3/145; Hicr 15/4;

⁷ "Levh-i Mahfûz" için bk. Vakı'a 56/78.

⁸ "Anlaşma" kullanımı için bk. Nûr 24/33.

⁹ "Yazılı, yazılmış" manasında bk. A'râf 7/157.

3. الْفُرْكَان : *el-Furkân*

“İyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, faydalı ile zararlı, hak ile bâtıl, karanlık ile aydınlığı vs. ayıran değer veya ölçü”ye *Furkân* denilir. Bizzat ayırana da, kendisi ile bunların ayırt edildiği şeye de aynı isim verilir. Bu itibarla Kur’ân, hakkı bâtıldan ayırt etmede en önemli ölçüdür. Kur’ân’da toplam 7 kez geçen *furkân/el-furkân* kelimesi 3 âyette¹ Kur’ân’ın ismi olarak yer almaktadır. *el-Furkân* kelimesi, “Hz. Mûsâ’ya”² ve “Hz. Mûsâ ile Hz. Hârûn’a verilen mesaj”,³ “Bedir”⁴ ve “hakkı bâtıldan ayıran güç”⁵ anlamlarında da kullanılmaktadır. Furkân sûresinin ilk âyetinde geçen söz konusu kelime aynı zamanda bu sûrenin ismidir.

Din adına neyin doğru, neyin yanlış; neyin yararlı, neyin zararlı; neyin tam, neyin eksik olduğunu belirlemede vazgeçilmez kaynak *Furkân* olan Kur’ân’dır. Dinle ilgili söylenecek sözlerin veya kabul edilecek esasların mutlak anlamda Kur’ân’a uygun olması gerekir. Kur’ân’a sunulmadan, onun onayını almadan hiç kimsenin sözüne din adına itibar edilmemelidir. Rivayetlerde de ölçü aynıdır: Kur’ân’a uygun olanlar doğrudur ve Hz. Peygamber’e aittirler; aykırı olanlar ise yanlıştır ve uydurmadır; çünkü Hz. Peygamber din adına Yüce Allah’ın kitabına aykırı şeyler söylemez.

Kur’ân, dini söylemlerde adeta bir DNA laboratuvarı gibidir. Ortaya çıkan görüşler veya ileri sürülen kanaatler Kur’ân süzgecinden geçirilmeli, geçerlilikleri Kur’ân’a uygunluklarına veya hiç olmazsa vahye aykırı olmamalarına dayandırılmalıdır. Buradan onay almayan görüşlerin din adına doğru oldukları sadece kuru bir iddiadan ibaret kalır. Eğer bir iddia sahibi, görüşünü Kur’ân’a dayandırmaya yanaşmıyor, ondan onay almak için Kur’ân aynasına vurulmasına rıza göstermiyorsa o görüşün itibar görmemesi gerekir.

Din adına herhangi bir dayanağı veya onay makamı bulunmayan öğretilerin yolu ve önü açılırsa, artık bir süre sonra söz konusu dini anlamının da onu yaşamanın da imkânı kalmaz. Her ne vesile ile olursa olsun, Allah adına konuşanların Allah’ın kitabından konuşmaları gerektiği unutulmamalıdır. Çünkü Furkan olan kaynak Kur’ân’dır ve ışığını Kur’ân’dan almayan ifadeler sadece birer kültürel unsur mesabesindeirler; dileyen onlara değer verir ve onlardan yararlanır; dileyen ise başka yollara başvurur.

En’âm 6/155’te beyan edildiği üzere, takvâ sahibi olmanın yolu Kur’ân’a tâbi olmaktan geçmekte, geriye başka yollar bırakılmamaktadır. Enfâl 8/29’da zikredildiği gibi, Yüce Allah, ilâhî hitaba karşı takvâlî yani duyarlı olan ve sorumluluk bilinci taşıyan bu insanları “Furkân” sahibi yapacak, böylece işledikleri hataları silecek ve onları bağışlayacaktır. İnsanın “Furkân” sahibi kılınması, onun asıl *Furkân* olan Kur’ân’a sarılmasından ve onu hayatının vazgeçilmezi yapmasından sonra gerçekleşmektedir. Yani *furkân* sahibi olmak bir “sonuç”tur; “sebeb”i ise Kur’ân ve onun anlamı ile buluşup ona tâbi olmaktır. Dünya hayatında *Furkân* olan Kur’ân ile buluşanlar, mahşerdeki ayrışmada Yüce Allah’ın izniyle ödülle buluşmayı da başaracaklardır.

Elbette bunu başarmanın yolu, Yûnus 10/109 gibi çeşitli âyetlerde de belirtildiği üzere, kendisi de Kur’ân’a tâbi olmakla yükümlü tutulan ve Ahzâb 33/21

¹ Bakara 2/185; Âl-i İmrân 3/4; Furkân 25/1.

² Bakara 2/53.

³ Enbiyâ’ 21/48.

⁴ Enfâl 8/41.

⁵ Enfâl 8/29.

gereği ümmetin *üsve-i hasenesi* olarak tanıtılan Hz. Peygamber'e tâbi olmaktan geçmektedir. Âl-i İmrân 3/31'de dile getirilen husus da budur.

4. النور : *en-Nûr*

Kur'an'ın "ışık" anlamına gelen bu ismiyle, "insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için gönderilmiş olduğu" ortaya konulmaktadır.¹ *en-Nûr* veya *nûr* kelimeleri Kur'an'da farklı anlamlarda 43 kez² geçmekte, 10 âyette³ ise Kur'an'ın ismi olarak kullanılmaktadır.

"Aydınlık" anlamına gelen bu isim, Kur'an'ın hayata bakan tarafını göstermekte, onun aydınlığıyla yaşanan hayatın karanlıklardan uzak olacağını ortaya koymaktadır. Kur'an'ın değişik sûrelerinde geçen bu kelime, gecenin karşısı "gündüz" anlamında bir aydınlığı değil, "cehalet karanlıklarının karşısı" olan aydınlığı, yani gerçeği ifade etmektedir.

Bugün insanlar, Kur'an'ın aydınlığından yeterince yararlanmamakta ve onun sunduğu hayat değerlerini görmezlikten gelmektedirler. Günlük hayatta kendisinden yararlanabilmek gayesiyle ışıklar açıldığı gibi, Kur'an'ın nûrundan istifade edebilmek için de Kur'an'ı "açmak" gerekir. Bazen açılmasına rağmen yanmayan lambalar da vardır; bu durumda elektriğin olmadığı anlaşılır. Aynen bu şekilde günümüzde Kur'an'ın açılmasına, okunmasına ve dinlenilmesine rağmen yeterince ışık vermediği görülmektedir. Bunun sebebi, gerçeği onda arama isteğinin olmamasıdır; vahiyden yararlanma ve onunla aydınlanma frekansı tutturamamaktır. Oysa bir ismi *nûr* olan Kur'an, içerdiği esasların ışığıyla insanın gönül ve ruh dünyasını aydınlatan bir değerdir.

5. الروح : *er-Rûh*

Kur'an'ın isimlerinden biri de hayata değer veren unsur manasında *rûh*'tur. *Rûh/er-rûh* kelimesi Kur'an'da 21 kez geçmektedir. Bu kelime bazı âyetlerde "Kur'an, vahiy",⁴ diğer bir kısmında "Cebrâil (as)",⁵ bazılarında ise Yüce Allah'ın insanı yaratıp ona üflediği "ruh"⁶ anlamına gelmektedir. *Rûh*, beden için vazgeçilmez değerdir ve ruhsuz beden ölü gibidir. Beden için ruhun önemi ne ise, dinî hayat için de Kur'an'ın önemi ve değeri işte odur. Yüce Allah, "İşte böylece, Biz sana katımızdan bir ruh vahyettik"⁷ buyurarak bu gerçeğe dikkat çekmektedir.

Demek ki Kur'an, hayat için bir ruhtur; canlılığın ve farkındalığın en önemli değeridir. Bu gerçek, Enfâl 8/24 şöyle beyan edilmektedir: "Ey iman edenler! Sizi kendinize hayat verecek bir şeye (Kur'an'a) çağırdığında Allah'ın ve Rasûl'ünün bu çağrısına icabet edin."⁸ Kur'an, bu âyette de ifade edildiği gibi, insanları canlı olmaktan, hayat ve ruh sahibi olmaya yükseltmektedir. Bu yönüyle *rûh* olan "Kur'an"ın dönüştürücü özelliği de hatırlatılmış olmaktadır ki bu husus Âl-i İmrân 3/179 ve 'Ankebût 29/2'de dile getirilmektedir.

Yâsîn 36/70'te geçen "Hayatta olanları uyarmak" ifadesi, Kur'an'ın bu özelliğini ortaya koymakta, insana ruh verip gerçeğin farkına vardırmasındaki

¹ İbrâhim 14/1.

² Bakara 2/17, 257; Nisâ' 4/174; Mâide 5/15, 16, 44, 46; En'âm 6/1, 91, 122; A'râf 7/157; Tevbe 9/32; Yûnus 10/5; Ra'd 13/16; İbrâhim 14/1, 5; Hacc 22/8; Nûr 24/35, 40; Lokmân 31/20; Ahzâb 33/43; Fâtır 35/20; Zümer 39/22, 69; Şûrâ 42/52; Hadid 57/9, 12, 13, 19, 28; Saff 61/8; Teğâbun 64/8; Talâk 65/11; Tahrîm 66/8; Nûh 71/16.

³ *Nûr* kelimesinin "Kur'an" anlamındaki kullanımları için bk. Nisâ' 4/174; Mâide 5/15; A'râf 7/157; Tevbe 9/32; Hacc 22/8; Nûr 24/35; Lokmân 31/20; Şûrâ 42/52; Saff 61/8; Teğâbun 64/8.

⁴ *Rûh* kelimesinin "Kur'an" anlamındaki kullanımları için bk. Nahl 16/2; Mü'min 40/15; Şûrâ 42/52; Mücâdele 58/22; Kadr 97/4.

⁵ Bakara 2/87, 253; Mâide 5/110; Nahl 16/102; Meryem 19/17; Şu'arâ' 26/193.

⁶ Nisâ' 4/171; Hicr 15/29; İsrâ' 17/85; Enbiyâ' 21/91; Secde 32/9; Sâd 38/72; Tahrîm 66/12; Me'âric 70/4; Nebe' 78/38.

⁷ Şûrâ 42/52.

⁸ Enfâl 8/24.

etkisine dikkat çekmektedir. Kur'an, insanın hayatta oluşunu ruh ve bilinç sahibi olmaya dönüştürdüğü için isimlerinden biri *rûh* olarak belirlenmiştir.

Kur'an, sorumluluk yükleyen, insan akıl ve iradesini muhatap alan bir sesleniştir. Bu yönüyle de Kur'an'ın "*rûh*" oluşu, onun sorumlu varlıkları muhatap aldığını ve onlarda değişimi amaçladığını göstermektedir. Ruh, akıl, irade ve bilinç olmadan insanın sorumluluğundan söz edilemez.

Haşr 59/21'de şöyle buyrulmaktadır: "Eğer biz, bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, onun Allah'a duyduğu saygıdan dolayı ezilip büzülerek boyun büküğünü, paramparça olduğunu görürdün. Bu örnekleri, düşünsünler diye insanlara misal veriyoruz." İşte bu âyet, Kur'an'ın hayat verici etkisini gözler önüne sermektedir. Cansız dağın boyun bükmesi ve bunu Yüce Allah'a saygıdan dolayı yapması için önce canlandırılması ve ruh sahibi kılınması gerekir. Haşr 59/21. âyette dağın bu halinden mecaz olarak söz edilmekte, asıl olarak vahyin insanda meydana getirmesi istenen yönüne vurgu yapılmaktadır.

Kur'an, bu dünyanın en büyük varlıklarını, en sarsılmaz sanılan kütlelerini bile sarsıp onları boyun bükürebilecek yapıda olduğunu mecazi bir beyan olarak ortaya koyuyorsa, bu durum onun ruh verici özelliğinden kaynaklanıyor demektir. Yüce Allah, insanların düşünüp ders almaları ve sonuç çıkarmaları için onlara bu tür örnekler vermektedir.

6. شِفَاءٌ : Şifâ'

Yaygın kabule göre "derde deva olmak" anlamına gelen *şifâ'* kelimesi, Kur'an'da dört kez¹ geçmektedir ki bunlardan Yûnus 10/57, İsrâ' 17/82 ve Fussilet 41/44'te zikredilenleri Kur'an'ın Kur'an'daki isimlerinden biridir. Yûnus 10/57. âyetin meâli şöyledir: "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdeki (inançsızlığa) bir şifa, müminler için bir hidâyet ve rahmet gelmiştir." Şüphe yok ki Kur'an'ın şifa olması, manevî hastalıklarla, yani inanç hastalıklarıyla ilgilidir.

Kur'an, insanların iç dünyalarını onaran bir şifadır. Nitekim Yüce Allah, aynı kökten bir kelimeyi (*yeşfi*) kullanarak, Allah yolunda savaşanlara yardım edeceğini ve müminlerin gönüllerine ferahlık vereceğini² ifade etmekte, böylece *şifâ'* kelimesinin gönülle alakasını ortaya koymaktadır.

Şifâ' kelimesinin elbette maddî ve bedensel anlamda bir "deva" anlamı da vardır. Nitekim Hz. İbrahim'in duasındaki "Hastalandığımda bana şifayı O verir" (*yeşfini*)³ ve "Bal nimetinde insanlar için şifa vardır"⁴ (*şifâ'*) âyetlerindeki kelimeler bu anlamdadır.

Bu istisnalar dışında belirtmeliyiz ki, "Kur'an'ın şifa oluşu" gönüllerdeki inançsızlık problemlerini tedaviye yöneliktir ve manevî bir mahiyet arz etmektedir. Dinî hayatı doğru kavrayıp yaşamaya yönelik arayışlarda ve kâinatı doğru anlama gayretlerinde Kur'an'ın yol göstericiliğinden, rehberliğinden ve çözüm getirici oluşundan yararlanılmalıdır. Onun şifa oluşu, çözüm üretmesi, sorun gidermesi ve yol göstermesindedir.

İnsanlar, Kur'an okuyarak bedensel rahatsızlıklarının giderileceğini sanmamalıdır. Bedensel rahatsızlıklarda öncelikle ilgili alanın uzmanına başvurulmalıdır. Doktorlara müracaat etmek gerekir; çünkü sebeplere sarılmak insanın önemli bir irade görevidir. Mesela kalp rahatsızlığı olanlar hastalıklarının tedavisini Kuran okuyarak değil, Kardiyoloji doktorlarına giderek aramalıdır.

¹ Yûnus 10/57; Nahl 16/69; İsrâ' 17/82; Fussilet 41/44.

² Tevbe 9/14.

³ Şu'arâ' 26/80.

⁴ Nahl 16/69.

Ancak bilinmelidir ki, her durumda şifayı verecek olan sadece ve sadece Yüce Allah'tır; şifa sadece Yüce Allah'tan beklenmelidir.

Kur'an, hidayet kaynağı olması itibarıyla, ruhların kaybettiği rotalarını bulmada insanlara yardımcı olur, yol gösterir. Kur'an'ı, gönderildiği amaç doğrultusunda okumak, anlamak ve yaşamak zorundayız. Gönderiliş amacının dışına çıkarak onu bedensel rahatsızlıkların tedavisi için okumak, Kur'an'ı yerli yerinde okumak anlamına gelmez. Dahası, bu amaçlarla yapılan okumalar Kur'an'dan, onu anlamaktan ve indiriliş gayesinden uzaklaşmaya da neden olur.

7. الْبَيِّنَاتُ/الْبَيِّنَاتُ : *el-Beyân/el-Beyyineh*

"Açıklama, mesaj, ders" anlamlarına gelen *el-beyân* kelimesi, Kur'an'ın Kur'an'daki isimlerinden biridir.

En'âm 6/57'de şöyle buyrulmaktadır: "De ki: Şüphesiz ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanıyorum. Siz ise onu yalanladınız." Burada ve benzer 18 âyette¹ geçen الْبَيِّنَاتُ/الْبَيِّنَاتُ *beyyineh/el-beyyineh* kelimeleri "açık delil, mucize" anlamındadır. "Andolsun Mûsâ size apaçık deliller (mucizeler) getirmişti. Sonra onun ardından, zalimler olarak buzağıyı (ilâh) edindiniz."² Bu âyette de olduğu üzere Kur'an'da 52 defa³ geçen الْبَيِّنَاتُ/الْبَيِّنَاتُ *beyyinât/el-beyyinât* kelimeleri "apaçık belgeler, deliller"; 3 kez⁴ geçen الْمُبَيِّنَاتُ *mübeyyineh* kelimesi "açık, apaçık"; 3 kez⁵ geçen الْمُبَيِّنَاتُ *mübeyyinât* kelimesi ise "apaçık olanlar, açıklayıcılar" anlamına gelmektedir.

"Bu (Kur'an), bütün insanlığa bir açıklamadır; takvâ sahipleri için de bir hidâyet ve bir öğüttür."⁶ Bu âyette de olduğu gibi بَيِّنَات *beyân* kelimesi, Kur'an'ın bütün insanlara yönelik bir hitap olduğunu ortaya koymakta, ayrıca duyarlı insanlar için bir yol gösterici, rehber ve öğüt olduğuna dikkat çekmektedir. Kur'an, "apaçık oluşu ve açıklayıcılık yönüyle muhteşem anlam derinliklerine sahip bir şekilde Yüce Allah'ın kendisini ifade etme aracı olan" bir mesajdır.

"Beyân etmek", bir şeyi "açıklamak" demektir. Açıklama yapmak da, bir istegin ortaya konulması veya ona cevap verilmesi şeklinde gerçekleşir. Kur'an bu yönüyle insanlık için gereken değerleri hem ortaya koymakta, hem de karşılaşılabilecek problemler için önceden açıklamalar yaparak, sorunun ortaya çıkmasını engellemek istemektedir. Her türlü tedbir alınmış olsa da, birtakım problemler meydana gelirse onları da çözmeyi amaçlamaktadır.

Kendisi *mübîn*, yani "apaçık" olan Kur'an, aynı zamanda "açıklayıcı" bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle, *beyân* oluşuyla birlikte düşünülmesi gereken özelliklerinden biri de Kur'an'ın *beyyineh* oluşudur. En'âm 6/157'de geçen *beyyineh* kelimesi, "delil, açık kanıt" anlamına gelmektedir. Kur'an'ın delil oluşu, bu âyette hidayet (rehber) ve rahmet oluşuyla birlikte zikredilmekte, adeta yoldaki işaretleri gösterme misyonuyla buluşturulmaktadır.

Yola çıkanın rehber ihtiyacı olduğu gibi, insanların da hayat yolculuğunda şaşmaz bir otoritenin rehberliğine ihtiyacı vardır. İşte Kur'an, bu ihtiyacı karşılamak için bir *beyyineh* ve *beyân* olarak insanlığa gönderilmiş ilâhî bir yol işaretidir; bir rehberdir. Onun açıklayıcılığı, muhtemel yol kazalarını da önlemeyi

¹ Bakara 2/211, En'âm 6/157; A'râf 7/73, 85, 105; Enfâl 8/42; Hüd 11/17, 28, 53, 63, 88; Tâhâ 20/133; 'Ankebût 29/35; Fâtır 35/40; Muhammed 47/14; Beyyine 98/1, 4.

² Bakara 2/92.

³ Bakara 2/87, 92, 99, 159, 185, 209, 213, 253; Âl-i İmrân 3/86, 97, 105, 183, 184; Nisâ' 4/153; Mâide 5/32, 110; A'râf 7/101; Tevbe 9/70; Yûnus 10/13, 15, 74; İbrâhîm 14/9; Nahl 16/44; İsrâ' 17/101; Meryem 19/73; Tâhâ 20/72; Hacc 22/16, 72; Nûr 24/1; Kasas 28/36; 'Ankebût 29/39, 49; Rûm 30/9, 47; Sebe' 34/43; Fâtır 35/25; Mû'min 40/22, 28, 34, 50, 66, 83; Zuhuruf 43/63; Câsiye 45/17, 25; Ahkâf 46/7; Hadid 57/9, 25; Mücadele 58/5; Saff 61/6; Teğâbun 64/6.

⁴ Nisâ' 4/19; Ahzâb 33/30; Talâk 65/1.

⁵ Nûr 24/34, 46; Talâk 65/11.

⁶ Âl-i İmrân 3/138. Benzer örnekler için bk. Nahl 16/89; Rahmân 55/4; Beyyine 98/1, 4.

amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Kur'an'ın getirdiği hakikat ölçülerine de “deliller” anlamında *el-beyyinât/beyyinât* denmektedir ve bu sayede doğru bilgilerle ve yönlendirmelerle insanların önünün açılması sağlanmak istenmektedir.

Kur'an'ın *beyân* oluşu, onun konuşmasıyla da yakından ilgilidir. Evet, insanlar konuştuğu gibi Kur'an da konuşur;¹ üstelik onun konuşması sadece ve sadece gerçeği ifade etme şeklinde gerçekleşir. Onda sapma ve eğrilme yoktur; sahibini yanıltma ve yarı yolda bırakma da yoktur.

İnsan olmaktan ve yanılabilişliliktен kaynaklanan hiçbir sorun veya eksiklik Kur'an'da yer almaz. Kur'an'ın konuşması Yüce Allah'ın konuşması demektir ve Yüce Allah da sadece gerçeği söyleyendir.² Kur'an'ın ifadesine göre O'nun sözü gerçeğin ta kendisidir; ötesi şaşkınlıktır.³

Bütün bu sözlerimizin özeti şudur: Konuşmaktan maksat anlaşılmasıdır. İnsanlar anlaşılacak için konuşurlar da, kâinatın sahibi Yüce Allah anlaşılmamak için konuşmuş olabilir mi hiç? Kur'an, *beyândır*; Yüce Allah bununla insanlara seslenmektedir. Bize düşen, o sese ve sahibine samimiyetle kulak vermektir.

8. التَّذْكِرَةُ / الذِّكْرُ / ez-Zikr/ ez-Zikrâ/ et-Tezkirah

Kur'an'ın Kur'an'da geçen isimlerinden biri “hatırlatma ve hatırlama” anlamında *zikr*, *zikrâ* veya *tezkirah*'tır. Kur'an'da 70 kez geçen *zikr/ez-zikr* kelimelerinin önemli bir bölümü “Kur'an, vahiy, ilahi hatırla(t)ma” anlamına gelmektedir.⁴ Kur'an, “insana gerçekleri ve Yüce Allah'ı hatırlatan” ilâhî kaynaklı evrensel bir hitaptır, sesleniştir. *Zikrâ/ez-zikrâ* kelimeleri Kur'an'da 23 kez geçmektedir ki bunların da bir bölümü “vahiy” manasındadır.⁵ Ayrıca 9 kez geçen *tezkirah/et-tezkirah* kelimelerinin 2 tanesi hariç⁶ diğerleri “Kur'an” için kullanılmaktadır.⁷

Kur'an'ın *zikr* veya *tezkirah*, yani “öğüt ve hatırlatma” oluşu, onun daha önce insana bildirilmiş olmasını gerektirir. Nitekim insanlara bir şeyleri hatırlatmak demek, ilgili konuda onların daha önceden haberdar edildiğini kabul etmek demektir. Şunu söyleyebiliriz: Vahyin hatırlatıcılığı, onun fitrata uygun gerçekler içermesi anlamına gelmektedir.

Fitrat, yaratılıştta Yüce Allah'ın insanı şekillendirdiği ilâhî programın adıdır. İnsan için önemli ve vazgeçilmez bütün değerler, fitrata ilmek ilmek işlenmiştir. İnsandan istenen şey, buna uygun tercihler ve tavırlar ortaya koyması, bir anlamda fitratıyla ters düşmemesidir. Fitrata işlenen “Yüce Allah'ı tek ilâh olarak tanıma” imzası, Kur'an'ın sunduğu hatırlatmaları fitratın hiçbir şekilde yadırgamayacağını ortaya koymaktadır. İnsan, daha önce aşına olduğu şeyleri duyunca onları hatırlar ve zihninde herhangi bir çelişki ile karşılaşmaz.

“Zikir” ile “fitrat” uyumu son derece önemlidir. Mutlak ve katı, kararlı, inatçı inkârcılar hariç olmak üzere, sunulan ilâhî bildirimlere karşı eğer olumsuz yani red cevabı alınıyorsa, bilinmelidir ki ya yapılan sunumda bir yanlışlık ve eksiklik vardır ya da ilâhî prensipleri doğru anlamada bir sorun yaşanmaktadır. Bu durumun sebebi, ya doğru bilgilenmemek ya da aklını doğru kullanmamaktır. İlâhî

¹ Mü'minûn 23/62; Zâriyât 51/23. Bu âyetlerde sözü edilen kitap ve konuşma dünyada Kur'an'la ilgilidir; âhirette ise amel defteridir.

² Âl-i İmrân 3/95; Ahzâb 33/4.

³ Yûnus 10/32.

⁴ Hûd 11/114; Hicr 15/6, 9; Nahl 16/44; Kehf 18/28, 101; Tâhâ 20/99, 124; Enbiyâ' 21/7, 24, 50; Furkân 25/18, 29; Şu'arâ' 26/5; Yâsîn 36/11; Sâffât 37/3, 168; Sâd 38/8, 49; Zümer 39/22-23; Fussilet 41/41; Zuhurf 43/5, 36, 44; Necm 53/29; Kamer 54/25; Mücadele 58/19; Talâk 65/10; Kalem 68/51; Cinn 72/17; Müddessir 74/54; İnsân 76/29; 'Abese 80/11.

⁵ En'âm 6/69, 90; A'râf 7/2; Tâhâ 20/42; 'Ankebût 29/51; Zümer 39/21; Muhammed 47/18; Müddessir 74/31.

⁶ Vâkı'a 56/73; Hâkka 69/12.

⁷ Tâhâ 20/3; Hâkka 69/48; Müzzemmil 73/19; Müddessir 74/49, 54; İnsân 76/29; 'Abese 80/11.

prensipilerin yer aldığı Kur'an'ı Yüce Allah'ın bir kitabı, insanı ve onun fitratını da diğer bir kitabı olarak kabul ettiğimize göre, bütünüyle iki kitabın ve parça parça âyetlerinin birbiriyle çelişmesi kesinlikle mümkün değildir.

Zikr, zikrâ, tezkirah ismi gereği Kur'an, fitrat sözleşmesindeki programın işletilmesi durumunda aklın yadırgamayacağı esasların insana sunulduğunu, bütün varlıklarla ilgili görev ve sorumlulukların kendilerine hatırlatıldığını ifade etmektedir. Bu arada vahiy için *zikr* kelimesinin kullanılması Enbiyâ' 21/10. âyette de geçtiği üzere vahyin müminler için bir şeref, onur, hassasiyet ve itibar kaynağı oluşunu da içermektedir.

9. الْحَقَّ : *el-Hakk*

Kur'an'da *hakk/el-hakk* kelimeleri 227 kez geçmekte, bunların bir kısmında Kur'an için kullanılmaktadır. Kur'an, "gerçeği getiren ve gerçeği temsil eden" bir kitaptır; çünkü *hakk/el-hakk* kelimesinin anlamları arasında "hak, gerçek, hakikat" boyutu vardır.¹ Bu çerçevede ilgili kelimenin doğrudan "Kur'an" manasına geldiği âyetlerin² bulunduğunu belirtmeliyiz.

Bu çerçevede Yûnus 10/32'de ifade edildiği üzere, "Hakk'tan öte geriye dalalet kalacağı" için, Kur'an'ın hakkı temsil eden temel değer olduğu bir gerçektir. Kur'an'ın sunduğu bütün bilgiler, inananlar için tartışma kaldırmayacak netlikte açıktır. Bir ismi de *el-Hakk* olan Yüce Allah,³ *el-hakk* adını verdiği bu son mesajıyla insanoğluna hakkı ve hakikati bildirmeyi, gönderdiği ilâhî mesajlarla hayatı düzenlemenin önemini kendilerine öğretmeyi amaçlamaktadır.

En'âm 6/153'te şöyle buyrulmaktadır: "İşte benim dosdoğru yolum budur; ona uyun; (sakın) başka yollara uymayın; (çünkü o yollar) sizi (Allah)'ın yolundan ayrı düşürür. (Allah) bunları size takvâ sahibi (yani duyarlı) olmanız için emretmiştir." Demek ki Kur'an'ın prensipleri dosdoğru yolu gösteren tek rehberdir. İsrâ' 17/9'da sözü edilen "Kur'an'ın *akvam* oluşu, yani tek hakikat yoluna ulaştırıcılığı" ile Câsiye 45/29'da geçen "Kur'an'ın gerçeği konuşması" ifadesi esasında bu hakikati göstermeyi amaçlamaktadır.

Kur'an'ın *el-Hakk* ismiyle söylenmek istenen şudur: Yüce Allah'ın dini adına hakka ve hakikate ulaşmanın tek yolu Kur'an'dan geçmektedir; başka yollar birer çıkmaz sokaktır.

10. الْمَوْعِظَةُ : *el-Mev'izah*

Kur'an, "bütün ilkelerinde öğüdü esas alan ve öğüdün nasıl verileceğini öğreten" bir rehberdir. Kur'an'da *mev'izah/el-mev'izah* kelimeleri 9 kez geçmekte, 3 kullanım⁴ hariç, geri kalan 6 tanesi⁵ Kur'an için kullanılmaktadır. Yûnus 10/57'de şöyle buyrulmaktadır: "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdeki (inançsızlığa) bir şifa, müminler için bir hidâyet ve rahmet gelmiştir."

Nasihat vermede en güzel metotların yer aldığı kaynak Kur'an'dır. Yüce Allah'a davet edenlerin, davette uygulayacakları yöntemleri Kur'an'dan öğrenmeleri gerekir.

¹ *Hakk, el-Hakk* kelimesinin "hak, hakikat, gerçek" anlamında kullanıldığı örnek bazı âyetler için bk. Nisâ' 4/122, 151; Mâide 5/48, 83; En'âm 6/5, 73; A'râf 7/8, 44, 53, 89, 105; Enfâl 8/4, 74; Tevbe 9/111; Yûnus 10/4, 31, 53, 108; Yûsuf 12/100; Ra'd 13/1; Hicr 15/85; Nahl 16/38; Kehf 18/17, 98; Hacc 22/6, 62; Mü'minûn 23/71; Rûm 30/47; Lokmân 31/9; Sâffât 37/37; Zuhuruf 43/29, 30; ...

² Bakara 2/91; Nisâ' 4/170; Mâide 5/84; En'âm 6/5; Yûnus 10/94, 108; Hüd 11/17; Ra'd 13/1, 19; İsrâ' 17/81; Hacc 22/54; Mü'minûn 23/70, 71, 90; Kasas 28/53, 75; 'Ankebût 29/68; Secde 32/3; Sebe' 34/6, 43, 49; Fâtır 35/31; Sâffât 37/37; Fussilet 41/53; Zuhuruf 43/29, 30; Ahkâf 46/7; Muhammed 47/2, 3; Kâf 50/5; Vâkı'a 56/95; Hadid 57/16; Mümtehine 60/1; Hâkka 69/51.

³ En'âm 6/62; Yûnus 10/30, 32; Kehf 18/44; Tâhâ 20/114; Hacc 22/6, 62; Mü'minûn 23/116; Nûr 24/25; Lokmân 31/30.

⁴ Bakara 2/66; Mâide 5/46; A'râf 7/145.

⁵ *el-Mev'izah* kelimesinin Kur'an'ın ismi olarak kullanıldığı âyetler için bk. Bakara 2/275; Âl-i İmrân 3/138; Yûnus 10/57; Hüd 11/120; Nahl 16/125; Nûr 24/34.

Çünkü “en güzel öğüt en Güzel’in öğüdüdür ki o da Kur’andır.” Nahl 16/125’te geçtiği üzere, Yüce Allah’ın yoluna davette takip edilmesi emredilen metotlardan birisi *mev’ıza* olan Kur’ân’ı öğüt verici niteliğiyle muhataplara tebliğ etmektir. Bu durum, Kur’ân’ın öğüt içerikli yapısından kaynaklanmaktadır.

11. الْهُدَى : *el-Hüdâ*

Kur’ân, “şaşkınlıkları gideren yol gösterici” manasında bir hidayet rehberidir, yol haritasıdır. Kur’ân’da *hüdâ/el-hüdâ* kelimeleri 85 kez geçmekte, bunların büyük bir kısmı Kur’ân için kullanılmaktadır.¹

Bakara 2/2’de vahyin “muttakiler için rehber olduğu” ifade edilmektedir. Demek ki amacı muttaki insan yetiştirmek olan Kur’ân, aynı zamanda muttaki kalmayı da sağlamayı hedefleyen bir rehberdir.

Bakara 2/185’te belirtildiği gibi, Kur’ân’ın yol göstericiliği ayırım yapmadan “bütün insanları” ilgilendirmektedir. İsrâ’ 17/9’da da beyan edildiği gibi, Kur’ân tek doğruya götüren bir rehberdir; hem hidayettir; hem de hidayetin ilkelerini öğretmektedir.

Kur’ân, ilk muhataplarından itibaren bütün insanlara neyin helal, neyin haram; neyin itaat, neyin isyan; neyin hak, neyin bâtıl; neyin doğru, neyin yanlış olduğunu beyan eden bir yol göstericidir. Kur’ân sadece bir harita gibi cansız bir yol gösterici değil, tâbir caizse anlık bilgi içeren bir navigasyon gibidir; manası sürekli tazedir ve canlıdır. Bu kelime Kasas 28/43’te Hz. Mûsâ’ya verilen *el-Kitâb*’ın özelliği olarak da zikredilmektedir.

12. الرَّحْمَةُ : *er-Rahmeh*

Kur’ân, “insanlığa ve kâinata merhameti tanıtan, ilâhî rahmetin tecellisi olan” bir sesleniştir. Kur’ân’da 114 kez geçen *rahmeh/er-rahmeh* kelimelerinin bir bölümü Kur’ân için kullanılmaktadır.² Rahmet olma yönüyle Kur’ân, merhametin kaynağı ve sahibi olan Yüce Allah’ın insanlara merhamet ve rahmetinin sonucudur.

Kur’ân insanları dalaletten hidayete yönlendiren ilkeler içerdiği ve onları helakten kurtarmayı vaad ettiği için özellikle müminler için bir rahmet ve merhamet vesilesidir; ancak onun bu özelliklerinden istifade etmek istemeyenler için ise elbette rahmet değildir. Bu kelime Kasas 28/43’te Hz. Mûsâ’ya verilen *el-Kitâb*’ın özelliği olarak da zikredilmektedir.

13. الْبُشْرَى : *el-Büşrâ*

Kur’ân, “sunduğu ilkelere uyanlar için dünyada mutluluk, âhirette cennet müjdesi veren” bir mesajdır. Kur’ân’da 15 kez³ geçen *büşrâ/el-büşrâ* kelimeleri bazı âyetlerde vahiy için kullanılmaktadır.⁴ Bu yönüyle Kur’ân, dünyada ilkelere uyanlar için meleklerin beraberliğini de müjdelemektedir.

¹ *el-Hüdâ/el-hidâyet* kelimesinin Kur’ân’ın ismi olarak kullanıldığı âyetler için bk. Bakara 2/2, 97, 159, 185; Âl-i İmrân 3/4, 138; Nisâ’ 4/115; En’âm 6/157; A’raf 7/52, 203; Tevbe 9/33, Yûnus 10/57; Yûsuf 12/111; Nahl 16/64, 89, 102; İsrâ’ 17/94; Kehf 18/55, 57; Tâhâ 20/123; Neml 27/2, 77; Kasas 28/57, 85; Lokmân 31/3, 5, 20; Sebe’ 34/32; Fussilet 41/44; Câsiye 45/11, 20; Muhammed 47/25, 32; Feth 48/28; Necm 53/23; Saff 61/9; Cinn 72/13.

² Örnek için bk. En’âm 6/157; A’raf 7/52, 203; Yûnus 10/57; Yûsuf 12/111; Nahl 16/64, 89; İsrâ’ 17/82; Neml 27/77; Lokmân 31/3; Câsiye 45/20.

³ Bakara 2/97; Âl-i İmrân 3/126; Enfâl 8/10; Yûnus 10/64; Hüd 11/69, 74; Yûsuf 12/19; Nahl 16/89, 102; Furkân 25/22; Neml 27/2; ‘Ankebût 29/31; Zümer 39/17; Ahkâf 46/12; Hadid 57/12.

⁴ *el-Büşrâ* kelimesinin Kur’ân’ın ismi olarak kullanıldığı âyetler için bk. Bakara 2/97; Nahl 16/89, 102; Neml 27/2; Ahkâf 46/12.

14. بَسَائِر : *Besâir*

“(Doğrusu) size Rabbiniz tarafından basiretler (hakikat bilgileri) gelmiştir.”¹ Meâlini verdiğimiz bu âyette de olduğu gibi Kur’ân’da altı âyette zikredilen *besâir*² ve *tebsirah*³ kelimeleri “hakikat bilgileri” anlamına gelmektedir. Buna göre Kur’ân hakikatlerin kaynağıdır, ölçüsüdür.

Kur’ân-ı Kerîm’in Kur’ân’da yer alan ve en çok gündemde bulunup insanların gündelik hayatlarında kullandığı isimlerini ana hatlarıyla tanıtmaya çalıştık. Şüphesiz bu konuda söylenmesi gerekenler bunlardan ibaret değildir; sadece bazı hatırlatmalar yaparak Kur’ân hakkında Kur’ân’ın dilinden bir kanaat oluşturmaya gayret ettik.

B) KUR’ÂN-I KERÎM’İN KUR’ÂN’DAKİ SIFATLARI

Kur’ân’ın yukarıda saydığımız isimlerinden ayrı olarak bazı sıfatları da vardır. Şimdi de bunların bir bölümünü kısaca hatırlatmak istiyoruz.

1. الْمُبِين *el-Mübîn*

Kur’ân’da 119 kez geçen *mübîn/el-mübîn* kelimelerinin bir kısmı vahyin/Kur’ân’ın sıfatı olarak kullanılmaktadır.⁴ Bu sıfat, Kur’ân’ın hem “açıklayıcı, beyan edici, açığa çıkarıcı, ayırt edici” olduğunu, hem de “apaçık” yani açıklayıcılığının sonunda içeriğinin apaçık belli olduğunu, başkaları tarafından tanıtılmasına gerek olmadığı özelliğini ifade eder. Ayrıca dilinin ve ifade üslubunun gayet güzel olduğu, ilahi mesajın maksadını açıkça ortaya koyduğu, fasih ve belîğ manasına da geldiği bilinmelidir. الْمُبِين *el-mübîn* kelimesi Kur’ân’ın isimlerinden olan *el-beyân* ve *el-beyyineh* kelimelerinin sıfat halidir.

Bu arada *el-beyân* kelimesiyle aynı kökten gelen ve “açıklama, duyurma” anlamını veren *tibyân* kelimesi de Kur’ân’ın sıfatlarından birisidir.⁵

2. الْعَظِيم *el-‘Azîm*

Kur’ân’da 107 kez geçen *el-‘azîm* kelimelerinden sadece Hıcr 15/87’de zikredileni vahiy için kullanılmaktadır. Bu sıfat, Kur’ân’ın yüce bir kaynaktan geldiğini, yüceliğini, yüce hakikatler içerdiğini ve okuyup yaşayanı yücelteceğini hatırlatır. Kur’ân’ın yüceltmeye ihtiyacı yoktur; kaynağı itibarıyla o zaten yücedir.

3. الْحَكِيم *el-Hakîm*

Kur’ân’da *hakîm/el-hakîm* kelimeleri 97 kez geçmekte, büyük çoğunlukla Yüce Allah’ın sıfatı olarak zikredilmektedir. Ayrıca bu sıfat *ez-zikr*’in,⁶ *el-kitâb*’ın⁷ ve Yâsîn 36/2’de *Kur’ân*’ın sıfatı olarak kullanılmakta, Kur’ân’ın hikmetlerle dolu esaslara sahip oluşunu ve onu *hakîm* olan Yüce Allah’ın gönderdiği anlamını içerir.

Hakîm sıfatı ayrıca Hûd 11/1 ve Hacc 22/52’de yer aldığı üzere, vahyin Yüce Allah tarafından sapasağlam bir şekilde güvenceye alınmış olduğunu da ifade eder. Esasında Kamer 54/5’te yer alan *hukmet-i bâliğa* yani “üstün hükmetler” ifadesiyle kast edilen budur. Kur’ân’ın *hakîm* oluşunun bir başka anlamı ise onun hükümler

¹ En’âm 6/104.

² En’âm 6/104; A’râf 7/203; İsrâ’ 17/102; Kasas 28/43; Câsiye 45/20.

³ Kâf 50/8.

⁴ Nisâ’ 4/174; Mâide 5/15; En’âm 6/59; Yûnus 10/61; Yûsuf 12/1; Hıcr 15/1; Şu’arâ’ 26/2; Neml 27/1, 75; Kasas 28/2; Yâsîn 36/69; Zuhuruf 43/2; Dühân 44/2.

⁵ Nahl 16/89.

⁶ Âl-i İmrân 3/58.

⁷ Yûnus 10/1; Lokmân 31/2; Zuhuruf 43/4.

içermesi, yani hâkim olan Yüce Allah'ın belirlediği hikmet içerikli ilahi hükümlere sahip olması manasındadır.

4. المَجِيد *el-Mecîd*

Kur'an'da *mecîd/el-mecîd* kelimeleri 4 kez geçmekte, Kâf 50/1 ve Burûc 85/21'de Kur'an'ın sıfatı olarak kullanılmaktadır. Bu sıfat, Kur'an'ın yüceliğini, onur kaynağı oluşunu ve sahip çıkana onurlandıracağını ortaya koyar. Bu kelime, vahyin etkisini ifade etmek üzere, kaynağı itibariyle onun şerefli olduğunu ve hayatını onunla inşa edenlere şeref ve onur katıcı bir içerikte şekillendirildiği anlamlarını içermektedir.

5. المُنِير *el-Münîr*

Kur'an'da *münîr/el-münîr* kelimeleri 6 kez geçmekte, dört tanesi Kur'an'ın sıfatı olarak kullanılmaktadır.¹ Kur'an "aydınlatıcı" oluşu gereği *münîr*'dir; çünkü içerdiği esaslar itibariyle cehalet, inkâr ve şirk karanlıklarını giderip yerlerini aydınlatan bir mesajdır. Bu kelime aynı zamanda Ay'ın² ve Hz. Peygamber'in³ sıfatı olarak da Kur'an'da yer almaktadır.

6. المَنَانِي *el-Mesânî*

Kur'an'da *mesânî/el-mesânî* kelimeleri 2 kez geçmekte ve her iki yerde de Kur'an'ın sıfatı olarak kullanılmaktadır.⁴ Kur'an "konuları eşi ya da karşıtıyla ele alan veya tekrarlayan, çok anlamlar içeren, ayrıca övgüye layık" bir kitaptır.

7. عَزِيز *'Azîz*

Kur'an'da *'azîz/el-'azîz* kelimeleri 99 kez geçmekte, sadece Fussilet 41/41'de Kur'an'ın sıfatı olarak kullanılmaktadır. Kaynağının Yüce Allah olması itibariyle Kur'an *'azîz*'dir. Kur'an azîzdur; çünkü izzet sahibi olan Yüce Allah'ın gönderdiği mesajdır. Üstünlüğünü ve yüceliğini kaynağından almaktadır.

8. عَلِيّ *'Aliyy*

Kur'an'da *'aliyy/el-'aliyy* kelimeleri 11 kez geçmekte, bir kısmında Yüce Allah için,⁵ bir tanesinde peygamberlerin doğruluk diliyle anılmaları bağlamında,⁶ bir tanesinde Hz. İdris'in yükseltildiği mekân için⁷ kullanılmaktayken, Zuhuruf 43/4. âyette ise Kur'an'ın bir sıfatı olarak zikredilmektedir.

9. كَرِيم *Kerîm*

Kur'an'da *kerîm/el-kerîm* kelimeleri 27 kez geçmekte, sadece Vâkı'a 56/77'de Kur'an'ın sıfatı olarak kullanılmaktadır. Bu sıfat, Kur'an'ın değerini ve muhataplarına sunduğu ikramların kaynağını ifade eder.

10. ذِي الذِّكْرِ *zi'z-Zikr*

Kur'an'ın sıfatlarından bir diğeri, isimlerinden olan *zikr* kelimesi gereği *zi'z-zikr* "zikir sahibi", yani gerçeği hatırlatan bir yönünün olmasıdır ve bu ifade Sâd 38/1'de Kur'an'ın sıfatı olarak geçmektedir.

11. مُبَارَك *Mübârak*

¹ Âl-i İmrân 3/184; Hacc 22/8; Lokmân 31/20; Fâtır 35/25.

² Furkân 25/61.

³ Ahzâb 33/46.

⁴ Hicr 15/87; Zümer 39/23.

⁵ Bakara 2/255; Nisa' 4/34; Hacc 22/62; Lokmân 31/30; Sebe' 34/23; Mü'min 40/12; Şûrâ 42/4, 51.

⁶ Meryem 19/50.

⁷ Meryem 19/57.

Kur'an'ın sıfatlarından birisi de "bereket kaynağı" anlamında *mübâarak* kelimesidir. Kur'an'da *mübâarak* kelimesi 8 kez geçmekte ve dört tanesi Kur'an'ın sıfatı olarak kullanılmaktadır.¹

12. مُصَدِّق *Musaddık*

Kur'an'da *musaddık* kelimeleri 18 kez geçmekte ve bir bölümünde Kur'an'ın sıfatı olarak kullanılmaktadır.² Aynı kökten master olan *tasdik* kelimesi de vahyin bu özelliğini ortaya koymaktadır.³ Bilinmelidir ki Kur'an, önceki vahiyleri tasdik eden bir kitaptır.

13. مُهَيِّم *Müheymin*

Kur'an'da 2 kez geçen *müheymin/el-müheymin* kelimelerinin Mâide 5/48'de olanı "Kur'an'ın", Haşr 59/23'teki ise "Yüce Allah'ın" sıfatı olarak kullanılmaktadır. Kur'an "önceki vahiyleri koruyup kollayıcı"dır.

14. مُتَشَابِه *Müteşâbih*

Kur'an "ayetleri veya konuları birbiriyle benzeşen" bir hitaptır ve *müteşâbih* kelimesi Zümer 39/23. âyette Kur'an'ın sıfatı olarak kullanılmaktadır.

15. أُخْكِمَتْ آيَاتُهُ/يُحْكِم *Uhkimet âyâtühû/Yuhkimu*

Kur'an "ayetleri ve mesajları sapasağlam güvence altına alınmış, muhkem" bir hitaptır ve bu husus iki âyette dile getirilmektedir.⁴

16. كَلَامُ اللَّهِ *Kelânullâh*

Kur'an "Allah'ın kelâmı"dır ve Kur'an'da 3 kez yer alan *kelânullâh* tamlaması iki âyette⁵ Kur'an için kullanılmaktadır.

17. حَبْلُ اللَّهِ *Hablullâh*

Kur'an "Allah'ın ipi"dir ve *hablullâh* tamlaması Âl-i İmrân 3/103. âyette geçmektedir.

18. الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى *el-'Urvetü'l-vüskâ*

Kur'an "en güçlü kulp"tur ve *el-'urvetü'l-vüskâ* tamlaması Bakara 2/256 ve Lokman 31/22'de Kur'an için kullanılmaktadır.

19. أَحْسَنُ الْحَدِيثِ *Ahsenü'l-hadîs*

Kur'an "sözün en güzeli"dir ve *ahsenu'l-hadîs* tamlaması Zümer 39/23. âyette Kur'an için zikredilmektedir. Bu bağlamda hatırlatalım ki Kur'an الْحَدِيثِ *el-hadîs*⁶ "söz" kelimesiyle de tanıtılmaktadır.

20. قَوْلُ فَصْل *Kavlün fasl*

Kur'an "gerçekleri açıkça ortaya koyan, hakkı bâtıldan ayıran söz"dür. *Kavl-i fasl* tamlaması Târik 86/13'te yer almakta ve Kur'an için kullanılmaktadır. Bu bağlamda Kur'an الْقَوْلِ *el-kavl*⁷ "söz" kelimesiyle de tanıtılmaktadır.

21. بَلَاغ *Belâğ*

Kur'an "insanlar için bir mesajdır, tebliğ"dir ve Kur'an'da 15 kez geçen *belâğ/el-belâğ* kelimesi İbrâhim 14/52. âyette Kur'an için kullanılmaktadır.

¹ En'am 6/92, 155; Enbiyâ' 21/50; Sâd 38/29.

² Bakara 2/41, 97; Âl-i İmrân 3/3; Nisâ' 4/47; Mâide 5/48; En'am 6/92; Fâtır 35/31; Ahkâf 46/12, 30.

³ Yûnus 10/37; Yûsuf 12/111.

⁴ Hûd 11/1; Hacc 22/52.

⁵ Bakara 2/75; Tevbe 9/6.

⁶ Kehf 18/6; Zümer 39/23; Necm 53/59; Vâkı'a 56/81; Kalem 68/44.

⁷ Mü'minûn 23/68.

22. عَجَب ‘Aceb

Kur’ân “çok etkileyici” bir hitaptır ve ‘aceb kelimesi Cinn 72/1’de Kur’ân’ın sıfatı olarak kullanılmaktadır.

23. عَرَبِيّ ‘Arabiyy

Kur’ân “Arapça lisana sahip” ilâhî bir mesajdır. Kur’ân’da 11 kez¹ geçen ‘arabiyy kelimeleri Kur’ân’ın sıfatı olarak kullanılmaktadır. Bu kelime Kur’ân’ın “Arapça” ilâhî bir mesaj olduğunu, ayrıca “açık ve anlaşılır” bir yapıya sahip kılındığını ifade etmektedir.

24. تَفْصِيل Tafsîl

Kur’ân hak ve hakikatleri açıklayan bir kitaptır. Onun bu özelliği hem tafsîl² kelimesiyle hem de fiil kalıbında edilgen olarak fussilet³ şeklinde zikredilmektedir. Ayrıca mufassal kalıbında da vahyin açıklanmışlığı üzerinde durulmaktadır.⁴

25. تَنْزِيل Tenzîl

Vahyin sıfatlarından bir tanesi de onun tenzîl oluşudur; yani Yüce Allah tarafından indirilmesi, vahyedilmesi, öğretilmesi ve ikram edilmesidir. Bu anlamda çeşitli âyetler bulunduğu bilinmektedir.⁵

26. النِّجْم en-Necm

Kur’ân’ın sıfatlarından birisi de en-necm kelimesidir. Kur’ân karanlıkları delen yıldız gibi cehalet, şirk ve küfür karanlıklarını delip geçmektedir. Bu itibarla bazı âyetlerde geçen en-necm/en-nucûm⁶ kelimeleri Kur’ân’ın sıfatları arasında sayılmalıdır.

27. بَشِير Beşîr

Kur’ân’ın sıfatlarından bir başkası Kur’ân’da beşîr kelimesiyle karşılanmaktadır ki bu sıfat vahyin iyilik sahiplerini cennetle “müjdeleyici” oluşunu göstermektedir. Kur’ân’ın bu sıfatı nezîr sıfatı gibi Fussilet 41/4’te yer almaktadır. Kur’ân’ın müjdeleyici oluşuyla ilgili yûbeşşiru kalıbında fiil kullanımının iki örneği İsrâ’ 17/9 ve Kehf 18/2’de zikredilmektedir.

28. نَذِير Nezîr

Kur’ân’ın sıfatlarından bir diğeri Kur’ân’da nezîr kelimesiyle karşılanmaktadır ki bu sıfat da beşîr kelimesinin zıddına vahyin kötülük sahiplerini cehennemle “uyarıcı” oluşunu göstermektedir. Kur’ân’ın bu sıfatı beşîr sıfatı gibi Fussilet 41/4’te geçmektedir. Kur’ân’ın uyarıcı oluşuyla ilgili yûnziru kalıbında fiil kullanımının örnekleri ise Kehf 18/2, 4, Yâsîn 36/70, Mü’min 40/15 ve Ahkâf 46/12’de yer almaktadır.

29. نِعْمَة Nî‘meh

Kur’ân hem Mâide 5/3 hem de Duhâ 93/11’de geçtiği üzere kendisini “nimet” olarak nitelendirmekte, vahyin Yüce Allah tarafından insanlara sunulmuş bir nimet ve ikram olduğunu ortaya koymaktadır.

30. رِزْق Rızk

¹ Yûsuf 12/2; Ra’d 13/37; Nahl 16/103; Tâhâ 20/113; Şu’arâ 26/195; Zümer 39/28; Fussilet 41/3, 44; Şûrâ 42/7; Zuhuruf 43/3; Ahkâf 46/12.

² Yûnus 10/37; Yûsuf 12/111.

³ Hûd 11/1; Fussilet 41/3, 44.

⁴ En’âm 6/114.

⁵ İsrâ’ 17/106; Tâhâ 20/4; Şu’arâ’ 26/192; Secde 32/2; Yâsîn 36/5; Zümer 39/1; Mü’min 40/2; Fussilet 41/2, 42; Câsiye 45/2; Ahkâf 46/2; Vâkı’a 56/80; Hâkka 69/43; İnsân 76/23.

⁶ Necm 53/1; Vâkı’a 56/75; Târik 86/3.

Yüce Allah Kur'an'ın nimet olduğu gibi aynı şekilde bir rızık olduğunu Vâkı'a 56/82'de dile getirmektedir.

31. برهان *Burhân*

Yüce Allah Kur'an'ın hak ve hakikate dair apaçık bir delil olduğunu Nisâ' 4/174'te *burhân* kelimesiyle beyan etmektedir.

32. كَيِّم *Kayyim*

Yüce Allah Kur'an'da 'wec denilen "eğrilik" bulunmadığını beyan ettiği Kehf 18/1'in peşinden Kehf 18/2'de onun dosdoğru olduğunu beyan etmek üzere vahyi *kayyim* sıfatıyla nitelendirmektedir.

33. لَا رَيْبَ فِيهِ *Lâ raybe fîhi*

Lâ raybe fîhi ifadesi Kur'an'da hiçbir şüphe olmadığını ortaya koymakta ve üç âyette¹ vahyin bir sıfatını oluşturmaktadır.

34. مِنَ رَبِّ الْعَالَمِينَ *min Rabbi'l-âlemîn*

Vahyin bir başka sıfatı onun indirilişinin "âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah'tan gerçekleştirilmesi"dir. Bu bağlamda Kur'an'da çeşitli âyetler vardır.²

Kur'an'ın yine Kur'an'da zikredilen isimleri ve sıfatlarını bu şekilde özetlemeye çalıştık. Bu vesileyle belirtelim ki daha başka bazı kelime ve kavramların da bu içerikte zikredilebilme ihtimali vardır. Biz bu kadarını hatırlatmakla yetinmek istiyoruz.

C) KUR'ÂN-I KERÎM'İN TARİFİ

Kur'an'ın isimleri ve sıfatları hakkında hatırlatmaya çalıştığımız bu bilgileri verdikten sonra, şimdi de Kur'an'ın çeşitli tariflerini ele alacağız.

Kur'an'ı tanıtmayı amaçlayan eserlerin hemen hemen tamamında Kur'an'la ilgili pek çok tanım yapılmıştır. Bu bağlamda önce Yüce Allah'ın Kur'an'da yaptığı bir tarifi, ardından rivayetlerde yer alan kapsamlı bir başka tanımı ve nihayet âlimlerin yaptığı bir tarifi hatırlatacağız. Daha sonra ise Kur'an'ın aktardığımız isimlerinden ve sıfatlarından oluşan diğer bir tanımı okuyucuya sunacağız.

1. Yüce Allah'ın Tarifi

Kur'an'da vahyin zikredildiği bölümlerde onun özelliklerinden sıklıkla söz edilmektedir. Biz bunların sadece bir tanesini Şu'arâ' 26/192-196'dan aktarmakla yetineceğiz. Âyetler ve mealleri şu şekildedir:

"Muhakkak ki o (mesaj/Kur'an), âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Uyarıcılardan olası diye *er-Rûhu'l-Emîn* (Güvenilir Rûh/Cebrâîl) onu (Kur'an'ı) apaçık Arapça diliyle senin kalbine indirmiştir. O (mesaj/Kur'an), öncekilerin kitaplarında da (ana içerik olarak) vardı."

Demek ki Kur'an, Âlemlerin Rabbi tarafından Cebrâîl (as) aracılığıyla, uyarıcılardan olsun diye Hz. Peygamber'in kalbine indirilen, mesajları önceki kitaplarda da bulunan, bir anlamda onların toparlayıcısı konumundaki ilâhî bir kelâmdır ve apaçık bir Arapça lisanına sahiptir.

2. Hz. Peygamber'in Tarifi

¹ Bakara 2/2; Yûnus 10/37; Secde 32/2.

² Yûnus 10/37; Şu'arâ' 35/192; Secde 32/2; Vâkı'a 56/80; Hâkka 69/43.

Hadis külliyatı dediğimiz kaynaklarda Kur'an'ın tarifi ve özellikleri bağlamında da oldukça yoğun bilgiler zikredilmektedir. Biz burada söz konusu rivayetlerin en kapsamlı olanını aktarmakla yetineceğiz.

Hâris el-A'ver'den gelen bir rivayet:

عن الحارث قال : مررت في المسجد فإذا الناس يخوضون في الأحاديث فدخلت على علي فقلت يا أمير المؤمنين ألا ترى أن الناس قد خاضوا في الأحاديث قال وقد فعلوها ؟ قلت نعم قال أما إني قد سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ألا إنها ستكون فتنة فقلت ما المخرج منها يا رسول الله ؟ قال كتاب الله فيه نبأ ما كان قبلكم وخبر ما بعدكم وحكم ما بينكم وهو الفصل ليس بالهزل من تركه من جبار قصمه الله ومن ابتغى الهدى في غيره أضله الله وهو حبل الله المتين وهو الذكر الحكيم وهو الصراط المستقيم هو الذي لا تزيغ به الأهواء ولا تلتبس به الألسنة ولا يشبع منه العلماء ولا يخلق على كثرة الرد ولا تنقضى عجائبه هو الذي لم تنته الجن إذا سمعته حتى قالوا { إنا سمعنا قرآنا عجبا } { يهدي إلى الرشد } من قال به صدق ومن عمل به أجر ومن حكم به عدل ومن دعا إليه هدى إلى صراط مستقيم خذها إليك يا أعرس Hâris el-A'ver anlatıyor: “Bir gün Mescid’e uğradım. Baktım ki insanlar farklı konulara dalmışlar. Bunun üzerine Ali (ra)’a gittim ve ‘Ey müminlerin emiri! Görmüyor musun, insanlar farklı konulara dalmışlar’ dedim. O da ‘Gerçekten böyle mi yaptılar?’ diye sorunca, ‘Evet’ cevabını verdim. Bunun üzerine şöyle dedi: ‘Rasûlullah (as)’ın, ‘Yakında bir fitne çıkacak’ dediğini duymuştum.’ ‘Çıkış yolu nedir?’ diye sorunca şunları ifade etmişti: ‘Çıkış Allah’ın kitabıdır (ona sarılmaktır). Onda sizden öncekilerin malumatı, sizden sonrakilerin haberi ve aranızdaki (mesele)lerin hükmü vardır. O (Kur’an), şaka ve lakırdı olmayan kesin bir ‘doğru-yanlış ayırım ölçüsü’dür. Onu azgınlığı nedeniyle terk eden Allah perişan eder. Hidayeti ondan başka bir yerde arayanı Allah şaşırtır. O (Kur’an), *hablüllâh*’tır (Allah’ın sağlam ipidir); *zıkr-i hakîm*dir (gerçeği hatırlatandır; hikmet kaynağıdır). *Sırât-ı müstakîm*dir (dosdoğru yoldur). Arzular onunla azmaz; diller onunla karışmaz; âlimler ondan dolayı şaşmaz. Tekrarla eskimez; ilginçlikleri, incelikleri bitmez. Cinler bile onu duyunca ‘Kurtuluşa götüren ilginç bir Kur’an işittik’¹ demekten geri kalmamışlardı (bunu itiraftan kendilerini alamamışlardı). Onu konuşan doğruyu konuşur (doğru hüküm verir). Onunla amel eden ödüllendirilir. Onunla hüküm veren adalet yapmış olur. Ona çağıran kişi de doğru yola rehberlik etmiş olur. Ey A’ver! Bütün bunları iyi öğren (kendine rehber edin)!”²

İşte Hz. Peygamber, Kur'an'ın gerçeği yanlıştan ayıran özelliğini ve bütünüyle insan hayatındaki yerini bu şekilde anlatmıştır. Bunun sonucunda dolayısıyla bizden de bunu böyle bilmemiz istenmektedir. Kur'an'ın hayata bakan yönleri ancak bu kadar güzel ifade edilebilirdi. Bu rivayetteki bilgiler Kur'an'dan beslenmektedir. Rivayetlerde bu hassasiyet ortaya konulmuştur. Şimdi Müslümanlara düşen görev, Yüce Allah'ın kitabını bu özellikleriyle tanımak, doğru ve yanlışın nelerden oluştuğunu anlayıp bildikten sonra kararını vermektir.³

3. Âlimlerin Tarifi

Kur'an-ı Kerim, konunun geçtiği hemen hemen her yerde âlimlerimiz tarafından şu şekilde tarif edilmektedir:

¹ Cinn 72/1-2.

² Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'an, 14; Dârimî, Fedâilü'l-Kur'an, 1.

³ Kur'an'ı Cebrâil (as)'ın şöyle tarif ettiği rivayet edilmektedir:

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ أَتَانِي جَبْرِيْلٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ أُمَّتَكَ مُخْتَلِفَةٌ بَعْدَكَ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ فَأَيْنَ الْمَخْرَجُ يَا جَبْرِيْلُ قَالَ فَقَالَ كِتَابُ اللَّهِ تَعَالَى بِهِ يَقْصَمُ اللَّهُ كُلَّ جَبَّارٍ مَنِ اعْتَصَمَ بِهِ نَجَا وَمَنْ تَرَكَ هَٰذَا مَوْتَيْنِ قَوْلٌ فَضَّلَ وَلَيْسَ بِالْهَزْلِ وَلَا تَلْتَبَسَ بِهِ الْأَسَنَةُ وَلَا تَنْقُضَىٰ عَجَائِبُهُ فِيهِ نَبَأٌ مَا كَانَ قَبْلَكُمْ وَحُكْمٌ مَا بَيْنَكُمْ وَخَبَرٌ مَا بَعْدَكُمْ

Hiz. Ali'den gelen bir rivayete göre Rasûlullah (as) şöyle buyurmuştur: “Cebrâil bir gün yanıma gelip, ‘Ey Muhammed, ümmetin senden sonra ayrılıklara düşecektir’ deyince, ‘Çıkış yolu nedir ey Cebrâil?’ diye sordum; o da şu cevabı verdi: Allah’ın kitabıdır. Yüce Allah onun her zorbayı perişan eder. Ona sıkıca sarılan(lar) kurtulur; onu terk eden(ler) dünyada ve âhirette olmak üzere) iki kere helak olur. O, ayırt edici sözdür; alay veya lakırdı değildir. Onunla (onu okumakla) diller yorulmaz; incelikleri de bitmez. Sizden öncekilerin haberi ve işlerinizin hükmü ondadır. Sizden sonrakilerin bilgisi de ondadır.” Rivayet için bk. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, Çağrı Yay., İstanbul, 1981, I, 91. Bu rivayetin, önceki rivayetten özetlendiği anlaşılmaktadır.

: القرآن هو الكلام المعجز المنزل على النبي (صلى الله عليه و سلم) المكتوب في المصاحف المنقول عنه بالتواتر المتعبد بتلاوته
“Kur’ân, Hz. Muhammed’e indirilen, mushaflarda yazılmış olan, Nebî (as)’dan tevatürle nakledilen, tilâvetiyle ibadet edilen mu’ciz bir kelâmdır.”

Bu tarifte dikkat çeken noktaları altı başlıkta ele alabiliriz:

a) Kur’ân Yüce Allah’ın kelâmıdır; yani onu insan, cin, melek vs başka herhangi bir varlığa nispet etmek doğru değildir. Bakara 2/75 ve Tevbe 9/6’da da beyan edildiği üzere Kur’ân *kelâmul-lâh*’tır; Yüce Allah’ın kelimasıdır.

b) Kur’ân mu’cizdir; yani benzerini getirmekten insanları ve cinleri âciz bırakıcıdır. Mahşere kadar sürecektir bir meydan okumayla benzerinin asla getirilemeyeceği beyan edilmektedir. İsrâ’ 17/88 ve Tûr 52/33-34’te o döneme kadar gelen bütün sûrelerin benzerinin, yani 60-70 civarı sürenin, ardından Hûd 11/13’te belirtildiği gibi 10 sürenin, nihayet Yûnus 10/38’de tek bir sürenin getirilmesi meydan okuması Mekki dönemde söz konusu edilmiştir. Daha sonra Medine döneminde bu son meydan okuma tekrarlanmış, tek sürenin bile getirilemediği ve ebediyyen getirilmeyeceği Bakara 2/23-24’te beyan edilmektedir.

c) Kur’ân Yüce Allah (cc) tarafından Cebrâîl (as) vasıtasıyla mahiyeti bilinmeyen bir şekilde son peygamber Hz. Muhammed’e (sav) indirilmiştir. Bu indirme işlemi aynı zamanda öğretmeyi de ifade etmektedir. Hem indirme hem de öğretme açısından Kur’ân Yüce Allah’ın hem Hz. Peygamber’e hem de bütün insanlığa bir ikramıdır. Çünkü *inzâl* kelimesinin kök anlamlarından birisi de “ikram etmek”tir. Kur’ân’ın *inzâli* aynı zamanda ihsan edilmesi demektir.

d) İndirildiği zaman Hz. Peygamber tarafından vahiy kâtiplerine yazdırılmış olan Kur’ân, sonraki dönemlerde yazdırıldığı çeşitli vahiy malzemelerinden derlenerek mushaflara aktarılmış, böylece hafızların hafızalarına ilave olarak, maddî olarak da kayıt altına alınmış, bu sayede hem kaybolmasının hem de bozulmasının önüne geçilmiştir. *Sadr* (gönül)lerde ezberlenen Kur’ân, “satırlar”a aktararak yazılmıştır.

e) Kur’ân tevatürle nakledilmiştir; yani yalan üzere ittifakı imkânsız bir topluluk tarafından Hz. Peygamber’den alınıp yine aynı şekilde büyük bir kalabalığa iletilmiştir. Bu sayede herhangi bir eksiklik ve yanlışlık yaşanmaması sağlanmıştır.

f) Kur’ân tilâvetiyle ibadet edilen bir kitaptır; yani okunup ilkelerinin yaşanması emredilmektedir. *Tilâvet*, sanıldığı gibi sadece bir tekrar ve aktarım değildir; aynı zamanda hükümleri ve ilkeleri hayata geçirilsin diye takip edilmesi ve yaşanması gereken bir hitaptır. Bu haliyle Kur’ân, okunmasıyla ibadet edilen bir sevap kazanma makinesi değildir. Aksine, yaşanması ve hayata aktarılması ile ibadet edilen ilâhî bir kitaptır. Çünkü Kur’ân, mekanik okumaların değil, irfani duyarlılığın bir vesilesidir. Onunla iletişimimiz ölüme ve ölümlere değil, dirilmeye ve diri kalmaya bağlanmalıdır.

4. İsim ve Sıfatlarından Hareketle Kur’ân’ın Tarifi

Önceki iki başlıkta saydığımız isimleri ve sıfatları esas alarak Kur’ân’ı şöyle de tanımlamamız mümkündür:

Kur’ân, “düşünerek okunan, okundukça ilkeleri uygulanmak zorunda olan (*el-Kur’ân*)”; “ilâhî bir mektup kimliğinde insanlara gönderilen (*el-Kitâb*)”; “doğru ve yanlış ortaya koyan ve kendisiyle doğru ve yanlış ayırt edilebilen (*el-Furkân*)”; “cehalet karanlıklarına karşı ilâhî aydınlığı getiren (*en-Nûr*)”; “manevî cansızlığı ve anlamsızlığı giderip hayata can ve anlam katan (*er-Rûh*)”; “problemleri çıkmadan önce engellemeyi amaçlayan, çıktıktan sonra çözen, gönüllerdeki inançsızlık hastalığının şifası olan (*eş-Şifâ*)”; “açıklama yönüyle mesaj derinliğine sahip olup Yüce Allah’ın kendisini ifade etme aracı olan (*el-Beyân/el-Beyyineh*)”; “insanlığa

gerçekleri ve Allah'ı hatırlatan (*ez-Zikr/ez-Zikrâ/et-Tezkirah*); “gerçeği getiren ve gerçeği temsil eden (*el-Hakk*); “bütün ilkelerinde öğüdü esas alan (*el-Mev'ızah*); “şaşkınlıkları gideren, yol gösterici misyonuna sahip olan (*el-Hüdâ*); “insanlığa ve kâinata merhameti tanıtan ve ilâhî rahmetin tecellisi olan (*er-Rahmeh*); “sunduğu ilkelere uyanlar için âhirette cennet müjdesi veren (*el-Büşrâ*); “gerçekler kendisiyle görülebilen basiretler kaynağı (*el-Besâir*); “hem apaçık, hem de açıklayıcı olan (*el-Mübîn*); “yüce bir kaynaktan gelen ve kendisi de yüce olan (*el-'Azîm*); “hikmetler içeren, içi dolu mesajlar getiren (*el-Hakîm*); “yüce, onur kaynağı ve sahip çıkanını onurlandıran (*el-Mecîd*); “içerdiği hakikatler itibariyle karanlıkları aydınlığa çeviren (*el-Münîr*); “konuları eşi ya da zıddıyla ele alan veya tekrarlayan, ayrıca övgüye layık olan (*el-Mesânî*); “kaynağı itibariyle her kelâmdan üstün (*el-'Azîz*); “kaynağı itibariyle yüce (*el-'Aliyy*); “değerin ve ikramın kaynağı olan (*el-Kerîm*); “gerçeği hatırlatan, öğüt içeren (*zi'z-Zikr*); “içeriği bereketlerle dolu (*Mübâarak*); “kendisinden önceki bütün mesajları tasdik eden (*Musaddık*); “önceki vahiyleri koruyup kollayan (*Müheymin*); “ayetleri veya konuları birbiriyle benzeşen (*Müteşâbih*); “âyetleri güvenceye alınmış, muhkem kılınmış” (*Uhkimet âyâtühû, yuhkimu*); “Allah'ın kelâmı (*Kelâmulâh*); “Allah'ın ipi mesabesinde bulunan (*Hablüllâh*); “en güçlü kulp/dayanak özelliği taşıyan (*el-'Urvetü'l-Vüskâ*); “sözün en güzeli değerinde olan (*Ahsenü'l-Hadis*); “gerçekleri açıkça ortaya koyan, hakkı bâtıldan ayıran (*Kavlün Fasl*); “insanlar için evrensel bir mesaj, bir tebliğ olan (*Belâğ*); “dikkat çekici mesajlarla dolu, etkileyici (*'Aceb*); “Arapça bir dille indirilmiş (*'Arabiyy*); “gerçekleri tedaylarıyla açıklayan (*Tafsîl*); “Allah tarafından indirilmiş, ikram edilmiş (*Tenzîl*); “cehalet karanlıklarını bir yıldız gibi delip geçen (*en-Necm*); “iyilik sahiplerini cennetle müjdeleyen (*Beşîr*); “hak edenleri cehennemle uyaran (*Nezîr*); “Allah tarafından insanlara sunulmuş bir ikram, nimet ve rızık (*Nî'meh, Rızk*); “hak ve hakikate dair apaçık bir delil (*Burhân*); “hiçbir eğrilik ve eksiklik içermeyen dosdoğru değer (*Kayyim*); “kendisinde hiç şüphe bulunmayan (*Lâ raybe fîhi*) ve “âlemlerin Rabbinden gelen (*min Rabbi'l-'âlemîne*)” ilâhî kaynaklı bir hitaptır.

Yüce Allah'ın kitabını en iyi O'nun tanıtacağı gerçeğinden hareketle, böyle uzun bir tarifi yapılmasının doğru ve gerekli olduğunu düşünmekteyiz. Bu nedenle, oldukça kapsayıcı ve vahyin hemen hemen bütün özelliklerini içine alan bir mahiyet arz ettiği için özellikle böyle bir tanım yapma ihtiyacı hissettik ve bunu okuyucuyla paylaşmak istedik.

D) ÂYET VE SÛRELERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Kur'ân'ı doğru tanıma ve tanıtmaya noktasında onun mesaj içerikli cümleleri bağlamında *âyet* ve bölümleri kapsamında *sûre* kavramlarını da muhataplara sunmak gerekmektedir.

1. Âyet Kavramı

a) Kur'ân metninin unsurları âyetlerdir. *Âyet* kelimesi -tartışmalı birkaç örnek hariç- *müfred*/tekil olarak çok büyük bir çoğunlukla “alamet, işaret, belirti, mucize, delil, ders, ibret” gibi anlamlara gelmekte, ancak bu yapısıyla Kur'ân cümlecisi anlamında kullanılmamaktadır; sadece *âyât* kalıbında geçtiği bazı âyetlerde *cemî'*/çoğul olarak “Kur'ân cümlecikleri” manasına gelmektedir.

b) Kur'ân'da hangi cümlelerin bir âyet olacağı konusunda herhangi bir ölçü veya kural yoktur. Bu noktada âlimlerimiz fikir birliğindedirler. Bazen *yâ sîn, hâ mîm, tâ hâ* gibi iki harflik “kesik kesik ve hecelenerek okunan” *mukatta'a* harfi ikilisi bir âyet sayılmışken, bazen *elif lâm râ, elif lâm mîm râ* gibi üç veya dört harfli *mukatta'a* harfleri bir âyet değil, başında bulunduğu sûrenin ilk âyetinin parçası sayılmıştır. *ve'd-Duhâ, ve't-tûr, ve'l-'asr* gibi bir kelimelik âyetler bulunduğu gibi,

Bakara 2/282'deki *müdâylene* âyetinde olduğu üzere bir sayfalık âyet bile Kur'ân'da yer almaktadır.

Anlaşıyor ki bu konuda bir kural, kıyas ve ictihad değil, *tevkîfîlik* söz konusudur. *Tevkîfîlik*, kural ve ictihad kabul etmeyen ve aklın durdurulduğu, vahyin ve ilâhî bildirimin esas alındığı prensibin adıdır. Bu noktada âyetlerin tespitinin de tertibinin (sıralanışının) da *tevkîfî* olduğunu belirtmek durumundayız.

c) Mevcut Kur'ân nüshalarında Kur'ân'ın âyet sayısı -Besmeleler hariç- 6236'dır; Besmeleler dâhil bu sayı 6348'dir. Fâtiha'nın başındaki *Besmele* genellikle sûrenin ilk âyeti kabul edildiği ve Tevbe sûresinin başında da Besmele bulunmadığı için, Kur'ân'daki "Besmele sayı farkı" sanıldığı gibi sûre sayısı kadar 114 değil, 112'dir.

Âyet sayısının 6666 olduğu oldukça yaygın bir kabule sahiptir. Buradaki sayı farkı metnin, yani âyetlerin veya kelime ya da cümlelerin farklı sayıda oluşundan kaynaklanmamaktadır. Mesele bazı âlimlerin bazı uzun âyetleri birkaç âyet, bazı kısa âyetleri birleştirip tek âyet kabul etmelerinden dolayıdır. Dünya üzerinde mevcut matbu/basılı Kur'ân nüshalarının hiçbirinde Kur'ân âyetleri, kelimeler ve cümleler bakımından birbirinden farklı değildir. Aradaki rakam farkı âyet numaralandırılmasındaki farklı tekniklerden kaynaklanmaktadır. Demek ki, istismar edildiği üzere, Kur'ân'da kayıp veya eksik herhangi bir kelime, âyet veya sûre yoktur. Çünkü Yüce Allah Kur'ân'ı koruyucu olduğunu ilan etmektedir.¹

d) İlk indirilen âyetin veya âyetlerin 'Alak sûresinin ilk beş âyeti olduğu genel kabul görse de bu noktada farklı kanaatlerin de bulunduğunu belirtmeliyiz. Buna göre ilk âyetin Besmele veya bütünüyle Fâtiha sûresi ya da Müddesir sûresinin ilk âyetleri olduğu da ifade edilmektedir ki özellikle Besmele ile ilgili yaklaşım diğerlerine göre daha doğru gözükmektedir.

e) Benzer bir tartışma son indirilen âyet veya âyetler konusunda da yaşanmıştır. Bakara 2/278, Bakara 2/281, Nisâ' 4/176, Tevbe 9/128-129, Nasr 110/1-3 veya Mâide 5/3. âyetin son indirilen âyet veya âyetler olduğu âlimlerimiz tarafından ifade edilmektedir. İçerdiği konu itibarıyla bu noktadaki tercihimiz Mâide 5/3. âyettir.

2. Sûre Kavramı

a) *Sûre* kelimesi, yüksek rütbe, şeref, itibar, mevki, binanın kısmı, katları gibi anlamlar içermektedir. Terim olarak sûre, her biri birbirinden bağımsız olmak üzere, en az üç, en fazla 286 ayetten meydana gelen Kur'ân bölümleri demektir. Bilindiği üzere, Kur'ân 114 sûreden meydana gelmiş bir kitaptır. Sûreler, indiriliş zamanı ve âyet sayıları esas alınarak farklı şekillerde isimlendirilmişlerdir. Sûrelerin Hicretten önce indirilenlerine Mekkî, hicret esnasında ve sonrasında indirilenlerine ise Medenî denir. Bu isimlendirmede muhataplar veya sûrenin indiriliş yeri değil, tarih yani "hicret" esas alınmıştır.

Bazı âlimler sûrelerin indiriliş yerine göre Mekke'de indirilenlerine Mekkî, Medine'de indirilenlerine ise Medenî demişlerdir. Ayrıca muhataplar ve ele alınan konular dikkate alınarak, müşriklere hitap eden sûrelere Mekkî, kitap ehline ve münafıklara hitap edenlerine ise Medenî ismi vermişlerdir. Ancak bu iki yaklaşım bütün sûreleri içermediği için, ilk görüş daha çok kabul görmüştür; bizim kanaatimiz de aynı yöndedir.

b) Sûreler uzunluklarına, yani âyet sayılarına göre de isimlendirilmişlerdir. Fâtiha'dan sonraki ilk uzun 7 sûreye *es-Seb'u't-Tvâl* (Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ',

¹ Hûd 11/1-2; Hicr 15/9; Hacc 22/52; Fussilet 41/42.

Mâide, En‘âm, A‘râf, Enfâl-Tevbe), âyetleri 100’den fazla veya bu civarda olanlara *el-Miün*, âyet sayısı 100’den az olanlara *el-Mesânî*, daha da kısa olanlara ise *el-Mufasssalûn* adı verilmiştir. Bu son grup (Kâf-Nâs arası sûreler) de kendi içinde *el-Mufasssalu’t-Tivâl* (nispeten uzun olan kısa sûreler -Kâf-Târk arası-), *el-Mufasssalu’l-Evsat* (orta uzunluktaki kısa sûreler -A‘lâ-Leyl arası-) ve *el-Mufasssalu’l-Kisâr* (en kısa olanlar -Duhâ-Nâs arası-) diye üçe ayrılmıştır.

c) Sûrelerin her birinin ayrı ayrı isimleri de vardır. Bazen “Fâtiha, Bakara, Nisâ, Mâide, En‘âm, A‘râf, Enfâl, Tevbe, Nahl, İsrâ, Enbiyâ, Hacc, Mü‘minûn, Nûr, Furkân, Kasas, Secde, Ahzâb, Fâtır, Sâffât, Mü‘min, Fussilet, Kitâl, Feth, Kamer, Rahmân, Vâkı‘a, Mücâdele, Mümtehne, Cum‘a, Münâfikûn, Talâk, Tahrim, Mülk, Kalem, Cinn, Kiyâmet, İnsân, Murselât, Nebe’, Tekvîr, İnfitâr, Mutaffifûn, İnşikâk, Fecr, Beled, Şems, Leyl, Duhâ, İnşirâh, Kadr, Beyyine, Zilzâl, ‘Asr, Hümeze, Kâfirûn, Nasr, Mesed, İhlâs, Felak ve Nâs” sûrelerinde olduğu gibi sûrenin içerdiği konu veya ondaki bir kelime isim olarak esas alınmıştır.

Bazen “Âl-i İmrân, Yûnus, Hûd, Yûsuf, İbrâhim, Hıcr, Kehf, Meryem, Rûm, Lokmân, Sebe’, Ahkâf, Nûh, Fîl ve Kureyş” sûrelerinde olduğu gibi, ele alınan kıssa nedeniyle bir peygamber veya kavim ismi sûreye ad olarak verilmiştir.

Bazen “Ra‘d, Şu‘arâ’, Neml, ‘Ankebût, Zümer, Şûrâ, Zuhurf, Dûhân, Câsiye, Hucûrât, Zâriyât, Tûr, Necm, Hadîd, Haşr, Saff, Teğâbun, Hâkka, Me‘âric, Müzzemmil, Müddessir, Nâzi‘ât, ‘Abese, Burûc, Târik, A‘lâ, Ğâşiye, Tîn, ‘Alak, ‘Âdiyât, Kâri‘a, Tekâsür, Mâ‘ûn ve Kevser” sûrelerinde olduğu gibi ilginç bir kelime bu isimlendirmede etkin olmuştur.

Bazen “Tâhâ, Yâsîn, Sâd ve Kâf” örneklerinde olduğu gibi sûre başlarındaki “kesik kesik, hecelenerek okunup harekelendirilmeyen” *mukatta‘a* harfleri isim olarak verilmiştir.

“Tevbe-Berâe, İsrâ-Benî İsrâîl, Mü‘min-Ğâfir, Muhammed-Kitâl, Fâtır-Melâike, Mülk-Tebârake, İnsân-Dehr, Nebe’-‘Amme, ‘Alak-Ikra’, Tebbet-Mesed” sûrelerinde olduğu üzere bazı sûrelerin birden çok ismi olduğu gibi, “Bakara ve Âl-i İmrân” için *Zehrâvân*, “Felak ve Nâs” için *Mu‘avvizetân* kelimeleri iki sûrenin tek adı olarak kullanılabilmektedir. Dahası, Fâtiha’nın pek çok ismi olduğu da ifade edilmektedir.

d) Bilindiği üzere, sûrelerin sıralanışı inişlerine göre değil, daha çok âyet sayılarına göre belirlenmiştir. Bu noktada âlimlerimiz arasında üç fikir öne çıkmıştır. Bazı âlimlerimiz sıralamanın *tevkîfî*, bazıları *ictihâdî*, bazıları da kısmen *tefkîfî*, kısmen *ictihâdî* olduğu kanaatindedirler ve her birinin kendine göre delilleri de vardır.

Bize göre sûrelerin sıralaması da tıpkı âyetlerde olduğu gibi *tefkîfî*dir; çünkü bu sıralanışta sûrelerin birbiriyle olan anlam ilişkisi harikulâdedir. Hz. Osman döneminde Zeyd b. Sâbit başkanlığındaki bir heyetin yaptığı rivayet edilen sûre sıralamasının ictihâdî olduğu iddia edilmektedir. Oysa Hz. Peygamber’in Cebrâîl (as)’a yönelik arzında son yıl iki kez yaşanan bu işlemin her ikisine de Zeyd b. Sâbit’in şahit olması bilgisinden hareket edersek, bu sıralamayı heyetin başındaki Zeyd b. Sâbit’in son iki arzadaki sunumu esas aldığını söylemek hatalı olmasa gerektir.

Mekkî sûrelerin kendi arasındaki anlam ilişkisi kolay algılanabilirken, bu durumun Mekkî-Medenî peş peşe sıralamasında görülemeyeceği zannedilebilir; oysa durum hiç de öyle değildir. Bu tür sûrelerde de muhteşem anlam ilişkisi mevcuttur; ehli bunu çok iyi bilir. Bu nedenle, biz, bu çalışmamızda sûrelerin genel tanıtımını yaparken, resmî sıralamada sûrelerin arasındaki mana ve konu ilişkisine değineceğiz.

e) Mekki sûrelerde genellikle “iman binasının temelini oluşturan esaslar” açıklanmaktadır. Bu bağlamda “Allah’a ve âhirete iman, risalet kurumu ile ibret içerikli konular ve genel ahlak esasları” işlenmektedir. Geçmiş milletlerin kıssalarına ve kâinat kitabının âyetlerine de genellikle bu sûrelerde yer verilmektedir.

Medenî sûrelerde ise, “ibadet, hukûkî içerikli konular, bireysel, toplumsal ve toplumlararası ilişkiler, onlara yönelik çözüm yolları ile suç-ceza meseleleri” konu edinilmektedir. Tabii ki Mekki sûrelerin konularına Medenî sûrelerde, Medenî sûrelerin konularına da Mekki sûrelerde zaman zaman yer verilmektedir. Bu anlamda sûrelerde ele alınan konular standart değildir.

f) Mekki sûrelerin üslubu genellikle kısa âyetler ve kısa cümleler şeklindedir. İfadeler kısa olsa da anlam ve mesajların uzun, çaplı ve geniş içerikte oluşu Mekki sûrelerin özelliklerindendir. Bir, iki veya üç kelimeden oluşan nice âyetler vardır ki mesajları sayfalar dolusu olabilmektedir.

Mekki sûrelerde “icâz” esastır. *Îcâz*, Türkçemizde de kullandığımız “özlü söz” anlamında “vecîze” ile aynı kökten gelmektedir. *Îcâz*, “bir sözü kısa tutmak” demektir. Bu yapısı gereği, kısa âyetler veya kısa âyetli sûreler geniş anlam dünyasına sahiptir.

Medenî sûrelerin ifade özelliğini ise “bir maksadı veya bir detayı ortaya koymak için ifadenin bilerek uzatılması” demek olan *itnâb* veya *tatvîl* oluşturur. Hem *icâz* hem de *itnâb* özelliğine sahip olan bütün âyetler ve sûreler, yani Kur’ân’ın tamamı *i’câz* içerir. *Îcâz*, “âciz bırakmak” anlamıyla Kur’ân’ın bütününün “mucize” oluşunu belirtir. Kur’ân’da meydan okuma âyetleri¹ de onun mucizeliğini ispata yönelik mesajlar içerirler. Demek ki Kur’ân metni itibarıyla her *icâz* bir *i’câz*’dır; ancak her *i’câz* bir *icâz* olmak durumunda değildir.

g) Sûrelerin Başlangıçları:

Fevâtihu’s-Süver denilen “sûrelerin başlangıçları” on türlüdür. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. “Mukatta’a/Hecâ harfleri”yle başlayanlar ki bunlar 29 sûrenin başında yer almaktadır.

a) Tek harfli olanlar: *Sâd* (*sâd*), *Kâf* (*kâf*), *Nûn* (*nûn*).

b) İki harfli olanlar: *Tâhâ* (*tâ hâ*); *Yâsîn* (*yâ sîn*); *Neml* (*tâ sîn*); *Mü’min*, *Fussilet*, *Zuhruf*, *Dühân*, *Câsiye*, *Ahkâf* (*hâ mîm*).

c) Üç harfli olanlar: *Bakara*, *Âl-i İmrân*, *‘Ankebût*, *Rûm*, *Lokmân*, *Secde* (*elif lâm mîm*); *Yûnus*, *Hûd*, *Yûsuf*, *İbrahim*, *Hicr* (*elif lâm râ*); *Şu‘arâ*, *Kasas* (*tâ sîn mîm*).

d) Dört harfli olanlar: *A‘râf* (*elif lâm mîm sâd*), *Ra‘d* (*elif lâm mîm râ*).

e) Beş harfli olanlar: *Meryem* (*kâf hâ yâ ‘ayn sâd*), *Şûrâ* (*hâ mîm ‘ayn sîn kâf*).

2. “Haber (düz) cümle” ile başlayanlar ki bunlar 21 tanedir: *Enfâl*, *Tevbe*, *Nahl*, *Enbiyâ*, *Mü’minûn*, *Nûr*, *Zümer*, *Muhammed*, *Feth*, *Kamer*, *Rahmân*, *Mücâdele*, *Hâkka*, *Me‘âric*, *Nûh*, *‘Abese*, *Kadr*, *Beyyine*, *Kâri‘a*, *Tekâsür*, *Kevser*.

3. “Yemin ifadesi”yle başlayanlar ki bunlar 17 tanedir:

a) Harf ile (*vâv* harfiyle) olanlar: *Sâffât*, *Zâriyât*, *Tûr*, *Necm*, *Murselât*, *Nâzi‘ât*, *Burûc*, *Târik*, *Fecr*, *Şems*, *Leyl*, *Duhâ*, *Tîn*, *‘Adiyât*, *‘Asr*.

¹ İniş sırasına göre “meydan okuma” âyetleri için bk. (Yaklaşık 60 sûrelik meydan okuma için bk. *İsrâ* 17/88, *Tûr* 52/34; 10 sûrelik için bk. *Hûd* 11/13; 1 sûrelik için bk. *Yûnus* 10/38; *Bakara* 2/23).

b) Fiil cümlesiyle (*lâ uksimu*) ile başlayanlar: *Kıyâmet, Beled*.

4. “Övgü” ile başlayanlar; bunlar 14 sûrenin başında yer almaktadır.

a) Hamd ile başlayanlar: *Fâtiha, En‘âm, Kehf, Sebe‘, Fâtır (el-hamdü)*.

b) Tesbîh ile başlayanlar: *İsrâ‘ (sübhâne); Hadîd, Haşr, Saff (sebbeha); Cum‘a, Teğâbun (yüsebbihu); A‘lâ (sebbih)*.

c) “Bereket kaynağı, şânı yüce olmak” beyanı ile başlayanlar: *Furkân, Mülk (tebârake)*.

5. “Nidâ *yâ* (hitap) edatı”yla başlayanlar ki bunlar 10 tanedir: *Nisâ‘, Mâide, Hacc, Ahzâb, Hucrât, Mumtehan, Talâk, Tahrîm, Müzzemmil, Müddessir*.

6. “Şart (*izâ*) edatı”yla başlayanlar ki bunlar 7 tanedir: *Vâkı‘a, Münâfikûn, Tekvîr, İnfitâr, İnşikâk, Zilzâl, Nasr*.

7. “Emir kalıbı”yla başlayanlar ki bunlar 6 tanedir: *Cinn, Kâfirûn, İhlâs, Felak, Nâs (kul); ‘Alak (ıkra‘)*.

8. “Soru edatı”yla başlayanlar ki bunlar 6 tanedir: *İnsân, Ğâşiye (hel); Nebe‘ (‘amme); İnşirâh, Fil (e lem); Mâ‘ûn (e)*.

9. “Kınama, azarlama, ayıplama” ile başlayanlar ki bunlar 3 sûredir: *Mütâffifûn, Hümeze (veyl); Mesed (tebbet)*.

10. “*Ta‘lîl* (illet, sebep) bildiren” hitapla başlayan 1 sûre vardır: *Kurayş*.

E) KUR‘ÂN‘IN “MÜBEYYİN-MÜBEYYEN, MÜFESSİR-MÜFESSER VE MÜFASSİL-MUFASSAL” OLUŞU

Kur‘ân‘da konular, Kur‘ân geneline serpiştirilerek ele alınır. Dolayısıyla hemen hemen her âyetin diğer âyetlerle anlam ilişkisi vardır. Bu özelliği Kur‘ân‘ın “müteşâbih”, yani birbirine benzeyen, birbiriyle benzeşen âyetlerden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Kur‘ân‘ın bir konu hakkındaki mesajı, ancak bütünüyle bilinmesiyle anlaşılabilir. Parçacı yaklaşımlarla Kur‘ân hakkında fikir beyan etmek doğru değildir. Kur‘ân‘ın bir sûresini tanımak için bütün sûrelerini, iniş sırasını ve varsa iniş sebeplerini bilmek gerekir. Bütün bilinmeden parçalarla hüküm verilmemelidir.

Kur‘ân âyetleri birbirinin tefsiridirler. Bir yerde az, öz veya kısa geçen bir mesele, bir başka yerde daha uzun ve geniş olarak ele alınmış olabilir. Konuları eşitle ve zıddıyla ele alması anlamında Kur‘ân *mesânî‘*dir; âyetlerinin birbiriyle benzeşmesi bakımından da *müteşâbih‘*dir. Bu iki kavram her ne kadar daha farklı şekillerde yorumlansa da, Kur‘ân‘ın doğru anlaşılmasında bu anlamları da içerdiklerinde hiçbir şüphemiz yoktur.

Bütün bu ve benzer özellikleri nedeniyle Kur‘ân, sadece *müfesser* yani “açıklanan, yorumlanan veya izah edilen” bir kitap değildir; aynı zamanda *müfessirdir*, yani “açıklayan ve izah eden” bir kitaptır da. Bu durum, Kur‘ân‘ın *mübîn* oluşunun gereğidir. Çünkü *mübîn* kelimesinin asıl anlamlarından ilki “açıklayıcı” olmaktır. Kur‘ân‘ın “apaçık” olmasını sağlayan en önemli etken, onun kendi kendisini açıklıyor oluşudur. Bu bağlamda Kur‘ân âyetlerinin bir kısmı *mübeyyin*, *müfessir*, *müfassıl‘*dir yani “çıklayıcı”dır; bir kısmı ise bunun sonucunda *mübeyyen*, *müfesser* ve *müfassal‘*dir yani “açıklanmış, apaçık kılınmış”tır.

Kur‘ân elbette apaçıktır; ancak onun apaçık oluşu açıklayıcılığının sonucundadır. Meselâ Fâtiha 1/4‘te üç kelimelik bir âyet (*mâlikî yevmi‘d-dînî*), İnfitâr 82/17-19‘da üç müstakil âyete dönüşmektedir. Fâtiha 1/6‘da *ellezîne*

en'amte 'aleyhim “kendilerine nimet verdiklerin” şeklindeki ifade, Nisâ' 4/69'da uzunca bir âyete ve detaya kavuşturulmaktadır. Bunun örnekleri Kur'ân'da oldukça fazladır.

Kur'ân'ı en iyi ve öncelikli olarak açıklayan Yüce Allah'tır. Bu durum Kur'ân'da şöyle ifade edilmektedir: “*Elif, lâm, râ*. Bu kitabın âyetleri sapasağlam koruma altına alınmıştır ve her şeyi bilen ve her hükmünde isabetli olan (Allah) tarafından açıklanmıştır ki Allah'tan başkasına kulluk etmeyin.”¹ İşte sözünü ettiğimiz nokta bu âyetlerde çok açık bir şekilde dile getirilmektedir. Kur'ân âyetleri bizzat Yüce Allah tarafından açıklandığı için bize düşen görev, hangi âyetin hangi âyeti açıkladığını bulmaya çalışmaktır. Kur'ân'ın Yüce Allah tarafından açıklanmasının gerekçesi Hûd 11/2'de “Allah'tan başkasına kulluk etmemek” şeklinde belirlenmiştir. Bu ifade son derece önemlidir; çünkü başkalarına ait açıklama ve yorumlamalar muhatapların başka varlıklara kulluk etmesine dönüşebilir. Bu tehlikeden kurtulmak için âyetleri Yüce Allah'ın açıkladığı gibi anlamak bir zorunluluktur.

Kur'ân'ın en güzel tefsiri de Yüce Allah'a aittir. Bu konuda Furkân 25/33'te şöyle buyrulmaktadır: “(Şimdi vahiy ile ilgili) onlar sana her örnek getirdiklerinde biz de sana gerçeği ve en güzel tefsiri/açıklamayı mutlaka getirmişizdir.”

Demek ki Yüce Allah'ın açıkladığı kitabını O'nun beyanı doğrultusunda değil de başka şekillerde yorumlamak, aslında ilâhî muradı görmezlikten gelmek ve Kur'ân'ın çizdiği hakikat yolundan uzaklaşmak demektir. Sonuçta Tevbe 9/30'da bildirilen şu âyet gündeme gelmektedir: “Allah'ın peşi sıra, hahamlarını ve rahiplerini, bu arada Meryem oğlu Mesih'i rabler edindiler. Oysaki tek bir ilahtan başkasına asla kulluk etmemekle emrolunmuşlardı. O'ndan başka ilâh yoktur; (Allah) onların ortak koştukları şeylerden de beri ve yücedir.”

İşte bu âyetin izahı bağlamında Taberî gibi müfessirlerimizin naklettiği bir rivayette beyan edildiği üzere, Hz. Peygamber bu âyeti okuduğunda Adiyy b. Hâtem/Hâtim, “Ama biz onlara tapmıyorduk ki!” diye söyleyince Hz. Peygamber şu cevabı vermiştir: “Siz onların haram kıldığını haram, helal kıldığını da helal bilmiyor muydunuz? İşte bu onları rab edinmektir.”² Hz. Peygamber'in yaptığı bu izahın üzerine söylenecek başka bir söz yoktur. Bu büyük hataya düşmemek için Kur'ân'ı kendi görüşlerimizle değil, Kur'ân'ı Kur'ân âyetleriyle naçizane anlamaya gayret etmekteyiz. Bu çalışmamızda Kur'ân'ın bu yönünden olabildiğince yararlanacak, ilâhî kelamın maksatlarını anlamaya ve ortaya koymaya gayret göstereceğiz.

F) KUR'ÂN-I KERÎM İLE İLETİŞİMİMİZ

Bu başlıkta vahiy ile iletişimimizin daha sağlıklı olması için onu okumayla ilgili bilinmesi zorunlu olan bazı hususlara değinmek istiyoruz.

1. Tilâvet, Kıraat ve Tertîl Kavramlarının Anlamları

Yüce Allah'ın çeşitli isim ve sıfatlarıyla tanıttığı bu son vahyini okumayla ve onu anlamayla ilgili Kur'ân'da yer alan bazı kavramları kısaca ele almak istiyoruz. Kur'ân okumayla ilgili çok önemli üç kavramın yakından tanınması gerektiğini düşünmekteyiz. Bu nedenle, “lafız”dan “anlam”a, anlamdan hayata akışını içerecek bir sıralama ile bu kavramları ele alacağız.

a) Tilâvet

¹ Hûd 11/1-2. Benzer bir âyet için bk. Fussilet 41/3.

² Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, X, 114; Semerkandî, *Bahru'l-Ulûm*, II, 54; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II, 256; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVI, 37.

Telâ ile aynı kökten gelen kelimeler Kur’ân’da 63 kez zikredilmektedir. Dilimize “okumak” diye tercüme edilen *tilâvet*, “lafızları arka arkaya dizmek, tekrar etmek, aktarmak, gereğini yapmak, takip etmek” anlamlarına gelmektedir. “Onlara İbrâhim’in haberini tilâvet et”¹ vb âyetlerde maksat, söz konusu peygamberlerin kıssalarının aktarılması, hatırlatılması ve gündeme taşınmasıdır. “De ki: Gelin, size Rabbinizin neleri haram kıldığını *tilâvet* edeyim”² âyetindeki maksat, ilahi prensiplerin aktarılması ve öğretilmesidir. “Kur’ân’ı *tilâvet* etmem (bana emrolundu)”³ âyetindeki *tilâvet* ise “okumak, aktarmak ve yaşamak” anlamına gelmektedir.

Tilâvetin “takip etmek” anlamı, Hûd 11/17 ve Şems 91/2’deki *telâ* fiilinin kullanımlarında da görülmektedir. Hûd 11/17’de şöyle buyrulmaktadır: “Rabbin tarafından (gelmiş) açık bir delile dayanan ve kendisini O’ndan (Rabbinden) bir şahidin *tilâvet* ettiği (takip edip izlediği), ayrıca kendisinden önce, bir önder ve bir rahmet olarak Mûsâ’nın Kitab’ı (elinde) bulunan kimse (inkârcılar gibi) midir?...” İşte bu âyette geçen *yetlû/tilâvet* kelimesi “okumak, aktarmak” değil, “takip etmek, izini sürmek” manasında anlaşılmalıdır.

Bu iki âyetten özellikle Şems 91/2’de olanı çok ilginç mesajlar içermektedir. “Ay’ın Güneş’i *tilâvet* etmesi” demek, onu takip etmesi, dünya ile birlikte onun etrafında veya yörüngesinde dolaşması demektir. Ay, Güneş’i nasıl takip ediyorsa, Kur’ân’ı okuyan ve kendisine Kur’ân okunan kimse de Kur’ân’ı takip etmelidir. Bir anlamda onun hükümlerini, ilkelerini, dünya ve ahiret görüşünü hayatının vazgeçilmezi yapmalıdır. Bu şekilde Kur’ân okuyan kişi aklını ve gönlünü Kur’ân’ın yörüngesine koyması, onun yörüngesinden, buyruklarından ve içerdiği prensiplerinden ayrılmaması gerektiğini bilmelidir.

Ay’ın Güneş’i takibinin en önemli sonucu, hem kendisinin aydınlanması hem de ışığını alıp başka taraflara yansıtmasıdır. İşte *tilâvet* denen okuyuşta, bir taraftan Kur’ân’ı takip etmek ve onun ilkelerini uygulayıp aydınlanmak vardır; diğer taraftan da ışığını ondan alıp insanlığa yansıtma söz konusudur. Işığı yansıtabilmek için önce aydınlanmak gerekir. Kendisi aydınlanmadan başkasını aydınlatmak mümkün değildir. Bu nedenle, Yüce Allah, insanoğlunun aydınlanmasını Kur’ân ile iletişim şartına bağlamıştır. Demek ki, *tilâvet*, sadece “okumak, tekrarlamak, seslendirmek veya aktarmak” değil, aynı zamanda okunanı “uygulamak”tır.

Kehf 18/27 ve ‘Ankebût 29/45 gibi âyetlerde dile getirilen, “Kitâb’ın, yani Kur’ân’ın *tilâveti*”nden maksat, onun hem okunması, hem tekrar edilmesi, hem başkalarına aktarılması, hem de emirlerinin ve yasaklarının gereğinin yerine getirilmesi, böylece diğer insanlara örnek olunmasıdır.

Bir örnek olması itibarıyla ‘Ankebût 29/45. âyeti hatırlatmakta yarar vardır: “(Ey Peygamber!) Sana kitaptan vahyedileni tilâvet et ve namazı kıl.” Buradaki *tilâvet* emrine sadece “okumak” anlamı vermek yeterli değildir; okumayla birlikte “gereğini yap, emirlerini uygula” anlamı devreye sokulunca mesaj çok daha netleşmektedir. Buna göre ilgili âyete şöyle anlam verebiliriz: “(Ey Peygamber!) Sana kitaptan vahyedilenin gereğini yerine getir ve (bu bağlamda) namazı kıl.” Kur’ân’ın tarifini yaparken de belirttiğimiz gibi, *tilâvet* sadece “okumak, tekrarlamak veya aktarmak” değildir; aynı zamanda “vahyi hayatın merkezine alıp hayata taşımak ve onu uygulamak”tır. Anlaşılmadan ve gereği yerine getirilmeden yapılan okumalar elbette gereksiz veya lüzumsuz değildir, ancak yeterli hiç değildir.

¹ Şu’arâ’ 26/69.

² En’âm 6/151.

³ Neml 27/92.

b) Kıraat

Kur'an'da kıraatle ilgili pek çok âyet vardır. Dilimizde “okumak” diye ifade edilen *kıraat*, *tilâvetten* farklıdır ve *tilâvete* göre daha entelektüel bir okuma faaliyetidir. Bilindiği gibi, vahyin indirilmeye başlandığı ilk tecrübeye Hz. Cebrâil, Peygamberimiz (as)’a *ıkra*’ yani “kıraat et” dediğinde, kast edilen eylem elbette bugün bizim anladığımız manada bir “okuma” olamazdı. Çünkü vahiy yazılı bir halde gelmiyordu; dolayısıyla ortada okunacak herhangi bir metin yoktu. Bazılarınca iddia edildiği gibi, âyetteki *kıraat* emri “tekrarlamak” anlamına da gelemez; çünkü ilk kez karşılaştığı Cebrâil (as) daha önce herhangi bir bilgi getirmemişti; dolayısıyla tekrara konu herhangi bir metin söz konusu değildi.

Bu durumda geriye “kıraat”ın ne olduğunu doğru anlamak kalmaktadır. İşte vahyin ilk emri olarak kabul edilen bu ifade, aslında Hz. Peygamber’in düşüncesini harekete geçirmeyi amaçlamaktaydı. Buna göre ‘Alak sûresinin ilk âyetlerinin konusunu oluşturan “yaratılışı düşünmek, yaratılanlar üzerinde kafa yorarak yaratıcıyı bulmak, Yüce Allah’ın cömertliği ve insana hakikatleri öğreticiliği” konularında akletmesi, bir anlamda kafa yorması Hz. Peygamber’den istenmekteydi. Meseleye böyle bakılınca, hem kıraat kavramı, hem de vahyin ilk indiriliş sahnesi çok daha iyi anlaşılabilir.

Kıraat emrinin yer aldığı âyette, bunun nasıl bir okuma olduğuna dair güçlü bir işaret vardır. Orada Yüce Allah, kendisini “yaratıcı” sıfatıyla tanıtmaktadır. Neyi yarattığını belirtmemesi, maksadının “her şey” olduğunu ortaya koymaktadır. “Yaratıcı Rabbin adının kıraat edilmesi”, yarattığı her şeyde yüceliğinin düşünülmesini istemesidir. Bir anlamda *kıraat*, “yaratılana bakarak yaratıcıyı bulmak” demektir. İkinci âyetteki “insanın ‘alaktan yaratılması” ifadesi, söz konusu kıraatin bir düşünce eylemi olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz: *Kıraat* “akıl ve zihnin okuması”dır.

Sözün burasında şöyle bir yanılgıya da düşülmemelidir: “Mademki kıraat aklın okumasıdır, öyleyse Kur'an okuma eylemine kıraat denemez.” Bu yaklaşım veya böyle bir sonuç doğru değildir; çünkü Kur'an'da Kur'an âyetleri üzerinde yoğun okumaların emredildiği âyetlerde *kıraat* kelimesi de kullanılmaktadır; ancak bu tür okumalarda asıl maksat, anlamı kavramak ve mesajlar üzerinde derin düşünceler üretmeye gayret etmektir. Sırf bu yüzden Nahl 16/98'de “Kur'an kıraat edilirken Şeytan'dan Yüce Allah'a sığınmak” emredilmektedir.

İşin ilginç tarafı, söz konusu âyette “okumak” anlamı verdiğimiz kelime *tilâvet/televte* değil, *kıraat/kara'te* fiilidir. Demek ki, Kur'an'ı *kıraat* etmek, “anlamları üzerinde düşünmek ve akli harekete geçirmek” demektir. Şeytan'ın da, Kur'an'ı anlama çabasına yönelik kıraatı saptırdığı haber verilmektedir.¹ Çünkü kıraat denen okumalar şeytanı çileden çıkartan birer uyanış ve diriliş eylemidir.

c) Tertîl

Kur'an'da bu kavram iki âyette geçmektedir. Türkçeye “ağır ağır okumak” şeklinde çevrilen diğer bir kelime de *tertîl*dir. Müzzemmil 73/4'te ve Furkân 25/32'de geçen bu sözcük, “özümseyerek, hissederek, yüreğinde duyarak, vahiy ile adeta bütünleşerek yavaş yavaş okumak” demektir.

Yüce Allah, Müzzemmil sûresinde Kur'an'ın *tertîl* üzere okunmasını emretmekte, gerekçesini de vahyin mesaj, içerik ve sorumluluk ağırlığına bağlamaktadır.² Bu sûrede emredilen *tertîl* üzere okumaya konu olan âyetler henüz çok azdı; hatta iki elin parmaklarını geçmeyecek kadardı. Buna rağmen, gecenin

¹ İslâmoğlu, *age.* s. 866'da 7. not.

² Müzzemmil 73/4-5.

yarıdan çoğunu ayakta geçirip Kur'an'ı *tertil* üzere okumanın emredilmesi, istenen şeyin sıradan ve basit bir iş olmadığını ortaya koymaktadır.

Aynı şekilde Furkân sûresinde inkârcılara cevap olmak üzere Kur'an'ın peyderpey indirilmesi ve *tertil* üzere okunması da, gönlün inşası ve motive edilmesi olarak belirlenmektedir.¹ Kur'an-gönül ilişkisini doğru kurabilmek için Kur'an'ı yüzünden okumak yeterli olmaz; onu kalbin derinliklerinde hissederek okumak gereklidir. Yürekten okunan Kur'an'ın yürekleri okuyacağında ve hayatı programlayıp onu ilahi iradeye uygun olarak inşa edeceğinde şüphe yoktur.

Üç Kavramın Mukayesesi

Şöyle bir sıralama yaparsak bu üç kavramın aralarındaki farkı ortaya koymuş olacağız: *Tilâvet* ile hem dil okuyacak hem de organlar okunan metinde emredilen hususların gereğini yerine getirecektir. *Kıraat* ile akıl ve düşünce devreye girecek, okunan şeyler ile hakikat arasında bağ kurulacaktır. *Tertil* ile de insanın bütün benliği âyetlerle buluşup adeta Kur'anlaşarak bir okuma gerçekleştirilecektir. Buradan anlaşılıyor ki Kur'an'ı okumak, onu önce diliyle telaffuz etmeyi (*tilâvet*), ardından anlamayı (*kıraat*) ve peşinden de sindire sindire okumayı (*tertil*) gerektirmektedir.

Sözün özü şudur: *Tilâvet* dilin ve organların, *kıraat* aklın ve zihnin, *tertil* ise kalbin ve gönlün Kur'an'la buluşması, tanışması, şereflenmesi ve şahit kılınmasıdır. Sonuçta *tilâvet* ve *kıraat* aydınlanma manasında birer ışımadır; *tertil* ise ısınmadır. İlk ikisi akla ve bedene, sonuncusu ise duygulara yöneliktir. İdeal okuma bu üçünü de içerendir.

Sözü edilen üç okuma gerçekleşince onunla aydınlanmış gönül, Kur'an'ı hayata yansıtabilecek ve taşıyacaktır. Her üç eylem de okumanın içinde olmalıdır; bunlardan herhangi biri yoksa okuma eksik kalır. Bütün bu özellikleri düşündüğümüzde Kur'an'ı ağır ağır, yavaş yavaş, hissederek hissederek, sindire sindire okumanın niçin emredildiği daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

İndirilişi 23 yılda peyderpey gerçekleşen Kur'an'ın, okunuş şekli de *tilâvet*, *kıraat* ve *tertil*'i içerecek şekilde olmalıdır. Sadece fertlerin kendi özel okumalarında değil, İsrâ 17/106'da da belirtildiği gibi, başkalarına okunmasında da takip edilmesi istenen yol aynıdır. Kur'an, Yüce Allah'ın istediği şekilde okunursa ölü hayat dirilecektir. İtekim Enfâl 8/24'te vahyin diriltici oluşuna dikkat çekilmektedir. Nahl 16/2, Mü'min 40/15 ve Şûrâ 42/52'de vahye "ruh" denmesinin amacı da bu olsa gerektir. Cansız duran dağlar gibi, insanın ölü olan manevî dünyası manen canlanacaktır. Böylece, Haşr 59/21'de belirtildiği üzere, Yüce Allah'a duyduğu saygı nedeniyle boyun büküp O'nun yüceliği karşısında küçüklüğünü "lisân-ı hâlî"yle ortaya koyacağı söylenen dağlar gibi insan da boyun bükcektir.

Yakın geçmişte ve şimdilerde Müslümanların büyük çoğunluğu, Kur'an'ı anlamadan veya ölümlere okumayla ya da namazları olabilecek kadar zamm-ı sûreyle yetinmektedirler. Hiç şüphe yok ki, Kur'an'ı anlamadan okumak da, okumasını bilmeyenlerin Kur'an sayfelerine bakması da iyi bir iştir. Ancak bilinmelidir ki, Kur'an'ın indiriliş gayesi bu ikisi de değildir. Asıl gaye, onun nûruyla buluşmaktır. Onun ışığından yararlanmak ise, sunduğu ilkeleri yaşamakla mümkündür.

Bütün bu anlattıklarımızın özeti şudur: Bütüncül ve sonuç veren okuma eylemi, anlamayarak tekrardan veya sadece aktarımdan oluşan mekanik bir okuma değil, aksine irfânî, yani bilinçli bir okuma ile gerçekleşecektir.

2. Kur'an İle İletişimimiz Nasıl Olmalıdır?

¹ Furkân 25/32.

Yüce Allah insanlardan Kur'an'ı anlamaya ve yaşamaya dayalı olarak okumalarını arzu etmektedir. Kur'an ile ilgili görevimiz anlaşılardan okumakla bitseydi ve bu tür okumalarla yeterli sevap kazanılsaydı, şimdilerde en çok sevap kazananlar okumaya programlanmış elektronik aletler olurdu. Bilgisayarlara yüklenecek çeşitli programlarla günde birkaç kez hatim yapılması mümkündür. Ancak Kur'an okuduğu için duyulan veya yaş döken bir bilgisayardan söz edilemez. Çünkü bilgisayarlar veya diğer teknolojik aletler Kur'an okumuyor; onlar sadece seslendirmede aracılık yapıyorlar. İnsanlar görevlerinin sadece seslendirmekten ibaret olmadığını bilmeli ve elektronik bir araçtan farklı olduklarını uygulamalarıyla ortaya koymalı, "mekanik" okumaları "irfani" okumalara dönüştürmelidirler.

Kur'an, her şeyden önce insanın içini inşa eder. Yüreği vahyin aydınlığına kavuşan insanın davranışlarına da bu aydınlık yansır, yansımalıdır. Bu nedenle, okumalarda anlamak ve inanarak okumak çok önemli bir yer tutmaktadır. Gerçek müminler Enfâl 8/2'de, "Allah anıldığında kalpleri ürperen ve kendilerine Allah'ın âyetleri *tilâvet* edildiğinde (okunup aktarıldığında) imanları artan insanlar" olarak tanıtılmaktadır. Benzer bir ifade Tevbe 9/124'te de yer almaktadır. Secde 32/15'te, âyetler kendilerine hatırlatıldığında Allah'ın âyetlerine gerçekten iman edenlerin hemen secdeye kapandıkları ve Yüce Allah'a hamd ederek tesbih ettikleri bildirilmektedir.

Yüce Allah, Zümer 39/23'te "sözün en güzelini işte bu Kur'an olarak indirdiğini" beyan ettikten sonra, Rablerine karşı derin saygı duyanların Kur'an'dan ve onun benzersiz ilkelerinden etkilendikleri için derilerinin ürperdiğini, tüylerinin diken diken olduğunu ifade etmektedir. Hadid 57/16'da da "İman edenlerin, Allah'ı ve indirilen hakikati anınca tâ kalplerinde ürperti duymalarının vakti hâlâ gelmedi mi?" ifadesi yer almaktadır. Bütün bu ve benzer âyetlerde dile getirilen duyarlılıkların sahibi olmak için, elbette Kur'an'ı anlayarak okumak bir zorunluluktur; bunun başka bir çıkar yolu yoktur. İşimiz sadece "okumak" değil, okuduğumuzu anlayarak hayatımıza yansıtmak olmalıdır. Yaşamak için okumalı, okuduğumuzu da mutlaka yaşamalıyız.

Sözün burasında özellikle şu hususun altını çizmek istiyoruz: "Kur'an, eğer anlaşılıyorsa okunmasına da gerek yoktur" türünden yaklaşımlar doğru değildir. Bazı insanlar, Kur'an'ın anlamını bilmenin öneminden söz ederken, "anlamıyorsan okumana da gerek yoktur" demektedir, böylece metni olabildiğince küçümsediklerini fark edememektedirler. Arapçayı bilmeyen, bu nedenle okuduğu metni anlayamayan insanların Kur'an ile irtibatını kesmenin kime ne faydası olabilir ki?

Anlamak için önce okumak gerekir. Okumadan anlamak mümkün olmadığı için, anlamayı bu işin ikinci basamağı olarak görmekteyiz. Okumasını bilmeyen, ancak inancında tereddüt bulunmayan nice Müslümanlar vardır ki, Kur'an metninin yüzüne bakarak duyulanır, gözyaşı dökerler. Ona bakarken veya anlamadan da olsa onu okurken ilâhî mesajı gönderen Yüce Allah'ı düşünür ve ibret alacak bir anlayışa sahip olabilirler.

Yaşı geçmiş, artık metnin yüzüne bakmaktan veya onu anlamadan da olsa okumaktan başka çaresi kalmamış olanlara söyleyecek hiçbir sözümüz yoktur. Şüphe yok ki, bu durum zamanında tedbir almayıp doğru okumanın ne olduğunu öğrenmemiş olmalarının sonucudur. Böyle sonuçlarla karşılaşmamak için önceden tedbirli olmak ve doğru bilgi ile buluşmak gerekmektedir. Kur'an'ın anlaşılabilir okunması idealdir ve doğru olandır. Bunun dışındakiler ise eksiktir ve sahibini doğruyu aramaktan uzaklaştırabilecek bir nitelik arz edebilir.

Yaşlıların veya çaresizlerin sözünü ettiğimiz türden okumaları birer mazeret şeklinde anlaşılmalıdır. Durumu müsait olanların ise mutlak surette Kur'an'ı

anlayarak okumaları bir zorunluluktur. Kur'an'ı hayata taşımanın bundan başka bir yolu yoktur. Dinî okumalarımızı ve anlatımlarımızı Kur'an'dan başlatmalıyız; din adına ilk referansımız da elbette Kur'an olmalıdır. Çünkü Hz. Peygamber'in dini anlama biçimi ve tebliğ için 23 yıllık risalet hayatındaki uygulaması bu şekilde olmuştur.

Her konuda olduğu gibi bu konudaki örneğimiz de Hz. Peygamber ve onun Kur'an'ı hayata geçirme anlamındaki sahih uygulamaları olmalıdır. Zaten Hz. Peygamber'in vazgeçilmez, asıl ve sürekli sünneti de budur.

3. Kur'an Okurken "Ses Güzelliği" Ne Demektir?

Günümüz İslâm dünyasında, Kur'an okunurken ses güzelliği, nefes uzunluğu ve makam incelikleri bağlamında çeşitli ölçüler ortaya konulmaktadır. Buna göre Kur'an'ı güzel okuyarak muhatapların yüreklerine ince ve derin mesajlar verilmesi amaçlanmaktadır.

Elbette "bir şeyi düzgün okumak, işi yoluna koymak" anlamına gelen *tecvîd* kelimesinden hareketle, Kur'an'ın tecvidle okunması çok önemlidir. Kelimelerin doğru telaffuz edilmesi, anlamı da yakından ilgilendirmektedir. Arapçada sesleri birbirine çok benzeyen, bu nedenle telaffuzda genellikle karıştırılan harfler vardır. Bu karışıklığa meydan vermemek için Kur'an'ı "tecvîd"le okumanın gerekliliği son derece açıktır.

Bu noktada şu hususun altını çizmekte büyük yarar görmekteyiz: Yazılı metnin bulunduğu "mushaf"ı yüceltip de, o metni yücelten ilâhî kelâmı ötelemek yanlış bir tutumdur. Saygı gereği abdestsiz olarak mushafa dokunmayanlar, Kur'an'ı abdestsiz bir şekilde ezberden okumakta bir sakınca görmemektedirler. Aynı şekilde, *tecvîd*i yeterli görüp *tertîl*i terk etmek de son derece hatalı ve eksik bir davranış biçimidir. *Tertîl*i *tecvîd*e dönüştürüp *kıraat* ve *tertîl*i de anlamadan okumaya, sese ve makama indirgemek ve meseleyi lafızdan ibaret saymak anlaşılabilir bir tutum değildir.

Hz. Peygamber, Kur'an'la ilgili en güzel sesi tarif ederken şu evrensel tanıımı yapmıştır: "İnsanların Kur'an okurken sesi en güzel olanı, onu dinlerken Allah'a derin saygı duyduğunu (haşyet içerisinde bulunduğunu) gördüğün kişidir."¹ Ayrıca "Kur'an okurken teğanni yapan kişi bizden değildir"² hadisinde de Hz. Peygamber Kur'an okumanın nasıl olmaması gerektiği noktasında çok önemli bir uyarıda bulunmaktadır. İmam Mücâhid, Kur'an'ı anlayarak okuma noktasında şunları ifade etmiştir: "İnsanlar arasında Kur'an okuyuşlarını Yüce Allah'ın en çok sevdiği kişiler, okurken onu akledenler, yani mesajını düşünüp anlayanlardır."³

"Kur'an'ı seslerinizle süsleyin"⁴ meâlindeki rivayetleri de bu iki hadis ışığında anlamak durumundayız. Çünkü Kur'an'ın süse ihtiyacı yoktur; onu okuyan sesler onun nuruyla aydınlanmış ve bereketiyle süslenmiş olurlar. Kur'an âyetleri nasıl ki birbirinin tefsiri durumunda iseler, hadisleri de birbirinin tefsiri gibi düşünmek ve konuyla ilgili hepsini düşünerek birlikte kanaat sahibi olmak gerekir.

Kur'an'ın süse ihtiyacı olmadığını ifade ederken, yukarıda naklettiğimiz ilk iki rivayetin tam tersi başka bir rivayeti ise İbn Abbâs'tan öğrenmekteyiz. Bu rivayete göre, Hz. Peygamber "Seslerinizi Kur'an ile süsleyin, güzelleştirin"⁵ buyurmuştur. Bu ikinci rivayet, yukarıda naklettiğimiz diğer rivayetleri doğrulamakta, Kur'an

¹ İbn Mâce, İkâme, 176; Dârimî, Fedâilü'l-Kur'an, 34.

² Dârimî, Fedâilü'l-Kur'an, 34.

³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'an*, Beyrut, 1988, XIX, 26.

⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, İstanbul, 1992, Tevhid, 52; Süleymân b. Eş'as Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, Beyrut, 1992, Vitr, 20; Nesâî, İftitâh, 83; İbn Mâce, İkâme, 176; Ahmed b. Hanbel, IV, 282, 285, 296, 304; Dârimî, Fedâilü'l-Kur'an, 34.

⁵ 'Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, I, 442-443.

okumaktan maksadın yürekleri, gönülleri, sesleri ve nihayet hayatı onunla süslemek olduğunu ortaya koymaktadır.

4. Vahyin İndirilişi Neden 23 Yıl Sürmüştür?

Bilindiği üzere, vahyin indirilişi Milâdî 610 yılında başlamış, 632 yılında bitmiştir. Demek ki Kur’ân yaklaşık olarak 23 yılda indirilmiştir. Onun çok daha kısa sürede indirilmesi elbette mümkündü. Hatta bunu soruya konu edinen Mekkeli kâfirlere Yüce Allah Furkân 25/32’de cevap verirken, gerekçesini “vahyin yürekleri dayanıklı veya mukavemetli hale getirmesi” olarak belirlemiştir. Vahyin amacı hayatı inşa etmek olduğu için, indirilişi de yavaş yavaş gerçekleştirilmiştir. Bu gerçeği göz önünde tutarak, indirilişi *tertil* şeklinde yavaş yavaş ve ağır ağır gerçekleştirilen vahyin okunuşunun da elbette yine *tertil* üzere olması kaçınılmazdır. Müzzemmil sûresinin dördüncü âyetindeki emir işte bu istikamette bir okumayı ifade etmektedir. Çünkü hızlı okumalar anlamın kaybedilmesine neden olmaktadır.

Yüce Allah, tıpkı indirilişi ve okunuşunda olduğu gibi, İsrâ’ 17/106’da bu mesajın insanlara kıraat edilmesi hakkında bilgi verirken, bunun yavaş yavaş gerçekleştirilmesi gerektiğini bildirmektedir. Vahyi okurken onu nasıl düşünce süzgecinden geçirmeliysek, başkalarına anlatırken de aynı hassasiyeti gözetmek durumundayız. Sahâbilerin vahyi dinlerken sergiledikleri tutumlar da bu şekildedir. 10 âyetlik bir dinleme, öğrenme ve yaşama aşamaları geçildikten sonra, yeni bir 10 âyetlik gruba geçiliyor ve böylece vahyin hayatı inşası sağlanmış oluyordu.¹

Abdullah b. Amr’dan gelen bir rivayete göre, o, Rasûlullah (sav)’a “Kur’ân’ı ne kadar zamanda okuyabileceği” ile ilgili bir soru sorunca, Nebî (as)’dan “Kur’ân’ı bir ayda oku!” cevabını almıştır. Bunun üzerine “Daha fazlasına da gücüm yeter (yani daha kısa zamanda da okuyabilirim)” deyince, Nebî (as), “Onu yedi günde oku; bu sayıyı daha da arttırma (yani daha az zamanda okumaya kalkışma)” buyurmuştur.²

Hiz. Peygamber’in ilk cevabından anlaşılıyor ki, Kur’ân’ı en erken bir aylık sürede okumaya çalışmak gerekir. Ramazan’da “mukabele” okunmasının gerekçelerinden birisi, “o yıl gelen vahiylerin onaylanması” idi. Diğer sebep de belki Kur’ân’ın anlaşılabilir olarak ancak bir ayda okunabileceğinin öğretilmesiydi. Bir haftaya indirilmesindeki sebep ise, Kur’ân’ı çok iyi bilenlerin bile okumayı bir haftadan daha kısa bir süreye çekmemeleridir. Bu noktada asıl belirleyici gerekçe, daha az zamanda okunursa anlamının kaybedilmesi ihtimali olmalıdır. Kur’ân ile ilişkimiz, iletişimimiz ve diyalogumuz Hiz. Peygamber’in yaptığı ve yaptırdığı şekilde olmalıdır. Bunun için başka yol aranmamalıdır.

İndirilişi uzun zaman almış, hayata yansıtılması ise çok kısa sürede gerçekleştirilmiş olan eşsiz hitap Kur’ân ile iletişimimiz sıcak, canlı ve hayata yansıtılabilir şekilde olmalıdır. Kur’ân metni üzerinde *tertil* üzere gerçekleştirilecek bir okuma biçimi, onun inmeye devam eden anlamlarıyla buluşmayı da sağlayacaktır. Kur’ân’ın metin olarak indirilişi elbette Hiz. Peygamber’in vefatıyla bitmiştir; ancak insan gönlüne ve hayata yönelik anlam akışı devam etmektedir.

Metni Arapça olan ilâhî hitabın anlamının Rabca olduğunda ve hayatı inşa edici yönünün bütün kemaliyle devam ettiğinde hiçbir şüphemiz yoktur. Bu akışı görüp müşahade etmek için onunla sağlıklı bir iletişim kurmanın diğer bir adı onu

¹ İmâm Mâlik, Muvatta’, Kur’ân, 11; Kurtubî, *el-Câmi’*, I, 244, 246.

² Buhârî, Fedâilü’l-Kur’ân, 34.

tertil üzere okumaktır. Kur'ân'ı âdeta Kur'ânlaşarak okumak, bütün gönlümüzde içselleştirip hayatımızda canlı olmasını sağlamak ve onu hayata okumak ideal olandır.

5. Meâl Okumada Bir Metot Önerisi

Arapça bilmeyenlerin Kur'ân'ın anlamıyla buluşmasının ilk aşaması “meal okumak”tır. Mealler vahyin başka bir dile aktarılmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Bilindiği üzere, Kur'ân'ın kelime ve kavramları çok anlamlıdır. Anlam çeşitliliğine ve zenginliğine rağmen, Kur'ân meâllerinde sadece bir anlam tercih edilmekte ve haliyle diğerleri tercümeyle alınmamış olmaktadır. Bu nedenle, meâllerle yetinmek son derece hatalı bir tutumdur. Meâl okurken ve dolayısıyla Kur'ân'ı doğru anlamada ilk etapta bir okuma biçimi olarak şöyle bir yol izlenebilir:

i. Bir meâl değil, farklı teknik ve bakış açısına sahip birden çok meâl okunmalı.

ii. Okurken meâllerde karşılaştırmalar yapılmalı.

iii. Çeşitli anlamlar tespit edildiğinde not alınmalı.

iv. Bilindiği kadarıyla vahyin iniş sırası takip edilmeli.

v. Meâllerle sınırlı kalınmamalı.

vi. Meâl okumaları ileri aşamalarda mutlak surette kısa tefsirlere yönlendirilmeli; rivayet ve dirayet tefsirlerine müracaat ihmal edilmemelidir. Kur'ân'ı anlamada tefsirlere ulaşip onları takip etmek ötelenemez, ertelenemez ve terk edilemez şekilde hayatı bir öneme sahiptir. İşte bizim de bu nâciz çalışmayı kaleme alışımızın temelinde bu amaca hizmet yatmaktadır.

Kur'ân'ı istendiği gibi okumamak, “şeklen okuyarak” da olsa maalesef insanımızı ondan hicret ettirmekte, ayrı düşürmektedir. Hz. Peygamber'in mahşerdeki “Ey Rabbim, kavmim bu Kur'ân'ı *mehcûr* (yalnız/terk edilmiş) bıraktı”¹ şeklindeki şikâyeti, kanaatimizce günümüz Müslümanlarını çok yakından ilgilendirmektedir. Hem bu şikâyetten uzak kalmak, hem de Kur'ân'ın sunduğu aydınlıkla buluşmak için Yüce Allah bu son mesajına *nûr* adını vermiştir.

Kur'ân'ın nûru, kâinata renklerini kazandırmaktadır. O renkleri fark etmemizi sağlayacak vazgeçilmez değer *nûr* olduğu için, Yüce Allah, Kur'ân'a *nûr* demiştir. İşte Kur'ân'ın nûrunu tanımayanlar, asıl ışığı ve gerçeği kaybettiklerini fark edemeyenlerdir.

Müslümanlar, başkalarının karanlıklarıyla uğraşıp zaman ve enerji kaybetmemelidirler. Yapmaları gereken şey, Kur'ân güneşinin doğmasını sağlamalarıdır. Onun güneşi doğunca, zaten cehalet karanlıkları kendiliğinden yok olacaktır. “De ki: Hakk geldi; bâtil yok oldu”² âyetinde söylenmek istenen de budur. Müslümanın görevi, hakkın doğmasını sağlamak için çalışmaktır. Bu arada unutulmaması gereken âyetlerden biriside Enbiyâ' 21/18'dir: “Bilakis, biz, hakkı bâtilin tepesine bindiririz de o, bâtilin işini bitirir (beynini parçalar). Bir de bakarsınız ki bâtil yok olup gitmiştir. (Allah'a) yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı yazıklar olsun size!”

¹ Furkân 25/30.

² İsrâ' 17/81.

Şimdilerde Kur'ân okuyup kılı bile kıpırdamayan insanların durumu şöyle açıklanabilir: Okuyanlar ve dinleyenler metni anlamıyorlarsa orada tam bir etkilenmeden söz edilemez. Ses güzelliği ve makam incelikleriyle sınırlı kalan okuma ve dinlemeler, asıl mesajın farkına varılmasının önünde maalesef engel olmaktadır. Kur'ân'ın gönderilme nedeni ve içeriği insanların dikkatine sunulmadan, hakikat yolunda alınabilecek herhangi bir mesafeden de söz edilemez. Hele hele onunla ilişkiyi “mezarlıklarda ölümlere okumak” şeklinde belirleyince, esasında sözün bittiği yere geldiğimiz aşikârdır.

Kur'ân'ı anlamadan okuyarak anlamını öldürdük. Anlamayan dirilere okuyarak etkinliğini tükettik. Asla anlayamayacak ölümlere ve mezarlıkta okuyarak da misyonunu bitirdik. O kadar ölümlere ve mezarlıklarda okumaya alıştık, milleti alıştırdık ve kendimizi şartlandırdık ki artık onu okuduğumuz diriler de ölü gibi tepki vermez oldu.

Merhûm istiklâl şairimiz Mehmed Âkif şu dizeleriyle konuyu özetlemiştir:

“İbret olmaz bize, her gün okuruz ezbere del

Yoksa bir maksat aranmaz mı bu ayetlerde?

Lafzı muhkem yalınız, anlaşılan, Kur'ânın;

Çünkü kaydında değil hiçbirimiz mananın.

Ya açar Nazm-ı Celil'in bakarsız, yaprağına;

Yâhud üfler geçeriz bir ölünün toprağına.

İnmemiştir hele Kur'ân bunu hakkıyla bilin;

Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için.”¹

Bu nefis tespitin sonrasında Âkif, Kur'ân'la iletişimimizde yaşadığımız sıkıntının sebebi bağlamında 5 noktayı hatırlatmaktadır: “Sorumluluktan kaçmak, tembellik, cahillik, tefrika ve ye's yani ümitsizlik.” Bu tespitlerin son derece önemli ve yerinde olduğunu beyan ederek Kur'ân ile iletişimini olması gereken şekilde kurabilenlerden olma duamızı dile getirmek istiyoruz.

¹ Mehmed Akif Ersoy, *Safahat*, Yayına hazırlayan: Ertuğrul Düzdağ, Çağrı yayınları, İstanbul, 2000, s. 216-217.